

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
Juridiskā fakultāte

**Medicīniska rakstura piespiedu līdzekļi personai, kas ir atzīta par
nepieskaitāmu**

BAKALAURA DARBS

Autore: **Aija Sventecka**

Stud. apl. as09958

Darba vadītāja: Evija Vīnkalna

Rīga 2011

Satura rādītājs

Ievads	3
1. Medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu būtība.....	5
1.1.Medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu jēdziens.....	7
1.2.Medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu veidi.....	10
2. Nepieskaitāmība.....	14
2.1.Nepieskaitāmības jēdziens.....	17
2.2.Nepieskaitāmības atzīšana fiziskai personai.....	20
3.Medicīniska rakstura piespiedu līdzekļi personai, kas atzīta par nepieskaitāmu.....	26
3.1. Medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu noteikšana un piemērošana personai, kas atzīta par nepieskaitāmu.....	27
3.2. Medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu grozīšana vai izbeigšana personai, kas atzīta par nepieskaitāmu.....	33
Kopsavilkums.....	41
Anotācija Latviešu valodā.....	43
Anotācija Angļu valodā.....	44
Izmantotās literatūras un juridisko aktu saraksts	45
Pielikumi.....	48

Ievads

Medicīniska rakstura piespiedu līdzekļi ir vieni no piespiedu līdzekļu veidiem, kas ir minēti Krimināllikumā un, kuri ir atrodami zem atsevišķas nodaļas, kura ir domāta personām, kuras ir atzītas par nepieskaitāmām, viņu psiholoģiskā stāvokļa un slimības dēļ.

Izvēlējos rakstīt par medicīniska rakstura piespiedu līdzekļiem, personām, kas ir atzītas par nepieskaitāmām, jo tas ir samērā aktuāls temats un tas arī nākotnē būs samērā aktuāls temats, jo šis temats skar tiešā nozīmē sabiedrības intereses un sabiedrības drošību. Aktuāls, tāpēc, ka, ņemot vērā to dzīves veidu, kuru izvēlas viena daļa no mūsdienu jaunatnes, pāragra smēķēšana, pāragra alkohola lietošana, visādu narkotisko vielu lietošana, pieaug ne tikai personu, kurām ir jau iedzimti psihiski traucējumi, bet arī to personu skaits, kuri noziedzīgus nodarījumus izdara patoloģiskā dzēruma stāvoklī, afekta stāvoklī vai citā psihiskā traucējuma veidā, ar kuru persona tiek atzīta par nepieskaitāmu vai ierobežoti pieskaitāmu.

Bakalaura darba mērķis ir izpētīt, analizēt, salīdzināt un iegūt padziļinātāku šī temata apskatu.

Lai sekmīgi izpildītu minētos mērķus, izmantošu empīriskās izziņas metodes - salīdzināšana, novērošana, teorētiskās izziņas metodes - analīzi, kā arī sintēzi. Izmantošu arī prakses avotus, lai varētu izanalizēt un aplūkot, ka praksē tiek piemēroti šie medicīniska rakstura piespiedu līdzekļi.

Bakalaura darba uzdevums ir teorētiski izanalizēt:

Medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu būtību;

Medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu jēdzienu;

Medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu veidus;

Nepieskaitāmību;

Nepieskaitāmības jēdzienu;

Nepieskaitāmības atzīšanu fiziskai personai;

Medicīniska rakstura piespiedu līdzekļus personai, kas atzītas par nepieskaitāmu;

Medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu noteikšanu un piemērošanu personai, kas ir atzīta par nepieskaitāmu;

Medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu grozīšanu vai atcelšanu personai, kas ir atzīta par nepieskaitāmu.

Bakalaura darba uzdevums ir sniegt pēc iespējas padziļinātāku šīs tēmas apskati, izvērtēt un iegūt jaunus problēmu jautājumus, kā arī izvērtēt prakses materiālus.

Darbā izmantots Latvijas Republikas Satversme, spēkā esoši Latvijas Republikas normatīvie akti, Latvijas Krimināllikums, Latvijas Kriminālprocesa likums, kā arī ārvalstu aktuālie normatīvie akti, Krievijas Kriminālkodekss un Vācijas Kriminālkodekss, dažādu gan latviešu autoru, gan ārvalstu autoru literatūra, kā arī tiesu prakse (nolēmumi).

1. Medicīniska rakstura piespiedu līdzekļi

Aplūkosim piespiedu ietekmēšanas līdzekļu būtību un piemērošana.

Pirms formulēt kriminālsoda un citu krimināltiesisko piespiedu ietekmēšanas līdzekļu jēdzienus - nedaudz par šo ietekmēšanas līdzekļu jēgu un piemērošanas pamatnosacījumiem.

Vispirms jāatzīmē, ka gan kriminālsods, gan piespiedu ietekmēšanas līdzekļi ir krimināltiesiskie piespiedu līdzekļi, jo to realizāciju nodrošina valsts piespiedu kārtā ar attiecīgu institūciju palīdzību.

Taču atšķirīgi ir to mērķi un realizācijas uzdevumi. Kriminālsoda mērķa divējādā daba izpaužas sodīšanas funkcijā un brīdināšanas funkcijā, kas izteikts Krimināllikuma 35.panta otrajā daļā: soda mērķis ir 1) vainīgo personu sodīt par izdarīto noziedzīgo nodarījumu, 2) kā arī panākt, lai notiesātais un citas personas pildītu likumus un atturētos no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas.¹

Savukārt citi piespiedu ietekmēšanas līdzekļi ir vērsti uz to, lai 1) novērstu vai kompensētu ar kriminālsodāmām darbībām vai bezdarbību radītās kaitīgās sekas, kas radušās ar nepieskaitāmas personas darbībām, ar juridiskās personas darbību u.c., kā arī gadījumos, kad nepiemēro kriminālsodu vai atbrīvo no tā izciešanas, piemēram, nepilngadīgos, un 2) atturētu fiziskās un juridiskās personas, kurām šie piespiedu ietekmēšanas līdzekļi piemēroti, no jaunu tiesībpārkāpumu izdarīšanas, kā arī brīdinātu citas personas par tiesībpārkāpumu juridiskajām sekām.

Saskaņā ar Krimināllikuma 1.panta otro daļu atzīt par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā un uzlikt kriminālsodu var ar tiesas spriedumu un saskaņā ar likumu. Šā panta otrā daļa ļauj prokuroram likumā noteiktajos gadījumos personu atzīt par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā un noteikt sodu, sastādot priekšrakstu par sodu.

Kriminālprocesa likuma (turpmāk - KPL) 420.pantā ietverti nosacījumi šādai prokurora rīcībai. Ja persona izdarījusi kriminālpārkāpumu vai mazāk smagu noziegumu (skat. KL 7.panta otro un trešo daļu) un prokurors, ņemot vērā izdarītā noziedzīgā nodarījuma raksturu un radīto kaitējumu, personu raksturojošus datus un citus lietas apstākļus, ir guvis pārlicību, ka šai personai nevajadzētu piemērot ar

¹ Krimināllikums, Rīga: AFS 2010

brīvības atņemšanu saistītu sodu, taču viņu nevar atstāt nesodītu, viņš var izbeigt kriminālprocesu, sastādot priekšrakstu par sodu.²

Jāievēro gan, ka priekšrakstu par sodu prokurors ir tiesīgs sastādīt tikai tad, ja apsūdzētais savu vainu atzīst, ir kompensējis cietušajam radīto kaitējumu un piekrīt kriminālprocesa izbeigšanai, piemērojot viņam sodu.

Prokurora tiesības, piemērojot vainīgajam sodu ar priekšrakstu, salīdzinot ar tiesu, ir ierobežotākas. Pirmkārt, kā jau iepriekš minēts, prokurors var piemērot sodu tikai par kriminālpārkāpumu vai mazāk smagu noziegumu; otrkārt, prokurors savā priekšrakstā par sodu apsūdzētajai personai var piemērot tikai naudas sodu (KL 41.pants) vai piespiedu darbu (KL 40.pants), taču ne vairāk kā pusi no maksimālā Krimināllikumā paredzētā naudas soda vai piespiedu darba ilguma (KPL 421.panta otrā daļa). Vienīgais papildsods, ko prokurors tiesīgs ar priekšrakstu par sodu vainīgajam piemērot, ir tiesību ierobežošana (KL 44.pants), taču ne vairāk kā pusi no maksimālā šā papildsoda ilguma (KPL 421.panta trešā daļa).

Ievērojot iepriekš norādītās krimināltiesību materiālās normas un teorētiskās nostādnes, varam formulēt kriminālsoda un krimināltiesisko piespiedu ietekmēšanas līdzekļu jēdzienus, norādot uz to kopējām un atšķirīgajām pazīmēm.

Kriminālsods ir valsts sankcionēts piespiedu līdzeklis, kuru par Krimināllikumā paredzētu noziedzīgu nodarījumu valsts vārdā likuma ietvaros piespriež tiesa vai kuru piemēro ar likumu pilnvarota valsts amatpersona fiziskai personai, kura pati un vainojami ir izdarījusi šādu noziedzīgu nodarījumu.

Citi piespiedu ietekmēšanas līdzekļi, kas nav kriminālsods, ir tādi piespiedu līdzekļi, kas arī ir paredzēti Krimināllikumā, bet tiek piemēroti fiziskajām un juridiskajām personām saistībā ar citas fiziskas personas izdarītu noziedzīgu nodarījumu, vai saistībā ar pašas fiziskās personas izdarītu nodarījumu, kad likums par to neļauj viņu saukt pie kriminālatbildības un piemērot kriminālsodu, vai arī ir pamats piespiedu ietekmēšanas līdzekļa piemērošanai reizē ar vainīgajam piespriežot kriminālsodu. Tātad citu piespiedu ietekmēšanas līdzekļu formulējumā ir iekļautas pazīmes, kas aptver Krimināllikumā paredzētos gadījumus, kad sakarā ar izdarītu noziedzīgu

² Krastiņš U. Kriminālsods un citi kriminālie piespiedu ietekmēšanas līdzekļi . Jurista vārds, 2007.13.marts, nr.11

nodarījumu personai nepiemēro kriminālsodu vai reizē ar kriminālsodu piemēro šajā likumā paredzētus citus piespiedu ietekmēšanas līdzekļus.³

Personu, kura noziedzīgu nodarījumu izdarījusi nepieskaitāmības stāvoklī, nav pamata saukt pie kriminālatbildības, bet viņai var noteikt medicīniska rakstura piespiedu līdzekļus - ārstēšanu īpašā medicīniska rakstura iestādē; persona, kura nodarījuma izdarīšanas laikā ir atradusies ierobežotas pieskaitāmības stāvoklī, atbild kriminālā kārtā, bet likums atļauj viņai noteikt medicīniska rakstura piespiedu līdzekli personai, nosacīti notiesājot vai nosacīti atbrīvojot no kriminālvajāšanas, vai atbrīvojot pirmstermiņa nosacīti no soda, likumā noteiktā kārtībā var uzlikt pienākumus, kuru nepildīšanas gadījumos iestājas likumā paredzētas juridiskās sekas, kas liecina par šo pienākumu piespiedu raksturu. Šādu uzlikto pienākumu izpildi kontrolē attiecīgas valsts institūcijas.

Kaut arī sakarā ar izdarīto noziedzīgu nodarījumu personai ārstēšanos no alkohola, narkotisko, psihotropo vai toksisko vielu atkarības var noteikt tikai ar tās piekrišanu, tomēr, ja viņa šādu pienākumu nepilda, iestājas juridiskas sekas, kas tāpat liecina par ārstēšanās piespiedu raksturu.

Un, visbeidzot, piespiedu ietekmēšanas līdzekļus juridiskajām personām, kas paredzēti Krimināllikuma VIII nodaļā, ir pamats piemērot tikai saistībā ar fiziskās personas izdarītu noziedzīgu nodarījumu juridiskās personas interesēs. Šādas saistības pastāvēšana starp vainojamu fiziskās personas darbību vai bezdarbību un juridiskās personas faktiskajām darbībām ir stingri noteikta likumā.⁴

1.1. Medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu jēdziens

Ņemot vērā Krimināllikuma 68. panta pirmo daļu, kurā ir minēts, ka „personām, kas izdarījušas šajā likumā paredzētos nodarījumus, bet sirgst ar psihiskiem traucējumiem un ir atzītas par nepieskaitāmām vai ierobežoti pieskaitāmām, var noteikt šādus medicīniska rakstura piespiedu līdzekļus...”⁵ un šā panta pirmajā daļā tiek uzskaitītas kāda veida ārstēšanas tiek piemērotas šīm personām. Un tāpat tie ir medicīniska rakstura piespiedu līdzekļi personām, kas izdarījušas Krimināllikumā paredzētos nodarījumus būdamas nepieskaitāmības vai ierobežotas pieskaitāmības gadījumā.

³ Krastiņš U. Kriminālsods un citi kriminālie piespiedu ietekmēšanas līdzekļi. Jurista vārds, 2007.13.marts, nr.11

⁴ turpat

⁵ Krimināllikums, Rīga: AFS 2010

Andrejs Judins medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu jēdzienu skaidro šādi – „tie ir līdzekļi, kurus tiesa piemēro personām, kas izdarījušas Krimināllikumā paredzētos nodarījumus, bet kuras sirgst ar psihiskiem traucējumiem un ir atzītas par nepieskaitāmām vai ierobežoti pieskaitāmām.”⁶

Šis jēdziena skaidrojums tiešā veidā atklāj to personu grupu, jeb konkrēto indivīdu, kuram tiek piemēroti un noteikti medicīniska rakstura piespiedu līdzekļi par izdarīto Krimināllikumā paredzēto nodarījumu. Tātad persona, kura nespēj kontrolēt, aptvert savas domas vai darbības, runa ir par konkrēti veiktajām darbībām. Persona, kurai ir jau iedzimtas vai laika gaitā iegūtas psihiskas novirzes.

Jautājums rodas, kas ir nepieskaitāma vai ierobežoti pieskaitāma persona?

Ar vārdu nepieskaitāma persona asociējas persona, kura nespēj pastāvīgi izlemt, domāt, kura aprobežojas tikai kaut kādā vienā saprašanas līmenī, kura nespēj apzināties vai pilnībā neapzinās savas veiktās darbības, persona, kuras rīcības motīvs nav skaidrs un nav zināms, persona, kurai ir kaut kādi noteikti psiholoģiskie trūkumi. Krimināllikuma 13. pants nosaka to, ka pie kriminālatbildības nav saucama persona, kas nodarījuma izdarīšanas laikā atradusies nepieskaitāmības stāvoklī, tas ir, psihisko traucējumu vai garīgās atpalcības dēļ nav varējusi saprast savu darbību vai to vadīt.

Grūti saprast vārdu grupējuma ierobežoti pieskaitāma persona būtību, Krimināllikuma 14.pants nosaka, ja persona noziedzīga nodarījuma izdarīšanas laikā psihisko traucējumu vai garīgās atpalcības dēļ nav bijusi spējīga visā pilnībā saprast savu darbību vai to vadīt, tas ir, atradusies ierobežotas pieskaitāmības stāvoklī, tai atkarībā no nodarījuma konkrētajiem apstākļiem tiesa var mīkstināt piespiežamo sodu vai šo personu atbrīvot no soda. Pēc Krimināllikuma 14. panta sanāk, ka ierobežotas pieskaitāmības gadījums ir tad, kad persona nodarījuma izdarīšanas laikā psihisko traucējumu vai garīgās atpalcības dēļ nav bijusi spējīga visā pilnībā saprast savu darbību un to vadīt.

Pēc tā, kas noteikts Krimināllikumā sanāk, ka personu no nepieskaitāmas vai ierobežoti pieskaitāmas nošķir divi vārdi, kuri izmaina teikuma jēgu, tātad nepieskaitāmības gadījumā persona nav varējusi saprast savu darbību, bet ierobežotas pieskaitāmības gadījumā persona nav bijusi spējīga pilnībā saprast savas darbības. Jānošķir šo vārdu jēga, nav varējusi saprast un nav bijusi spējīga visā pilnībā saprast savu darbību, tātad, ja nesaprot savas darbības, persona ir nepieskaitāma un, ja

⁶ Judins A. Krimināltiesību terminu skaidrojošā vārdnīca, Raka, 1999.g. - 92.lpp

persona ne līdz galam saprot savas darbības, tad persona ir ierobežoti pieskaitāma. Sava loģika visā konteksta ir, samērā vienkārša, bet ne līdz galam izprotoša. Kāpēc ne līdz galam, tāpēc, ka ir perfekti jānosaka jēdzienu būtība un bez kļūdām ir jānosaka kādā stāvoklī ir atradies persona savu darbību izdarīšanas laikā. Un, lai spētu šo uzdevumu veikt ir nepieciešami speciālisti un tie ir tiesu psihiatri, kas veic psihiatriskās pārbaudes un nosaka pēc pārbaūžu rezultātiem kādā stāvoklī ir atradies persona vai vēl joprojām atrodas persona, kura izdarījusi Krimināllikuma paredzēto nodarījumu, protams, ja tiesai ir pamats uzskatīt, vai ir aizdomas, ka persona varētu būt nepieskaitāmības vai ierobežotas pieskaitāmības stāvoklī.

Tāds ir piedāvātais Andreja Judina jēdziena medicīniska rakstura piespiedu līdzekļi, skaidrojums. Pievērsīsim uzmanību arī citu autoru sniegtajām definīcijām.

Krievu autors S. Jegorovs savā Krimināltiesību Vispārīgās daļas lekciju konspektā raksta, ka „tie ir ar Krimināllikumu noteikti līdzekļi, kuri ir piemērojami personām, kuras izdarījušas sabiedrībai bīstamas darbības un, kuras sirgst ar psihiskiem traucējumiem, alkoholismu vai narkomāniju, ar mērķi tās izārstēt.”⁷, autora V. Ivanova definīcija nosaka to, ka „likumā noteiktie līdzekļi, kuru mērķis ir nosūtīt ārstēšanai nepieskaitāmas personas, kuras veikušas sabiedrībai bīstamas darbības, personas, kuras sirgst ar psihiskiem traucējumiem, izslēdzot kriminālatbildību, personas, kurām ir psihiski traucējumi, bet kuri neizslēdz kriminālatbildību un personas, kurām ir nepieciešama ārstēšanās no alkoholisma un narkomānijas.”⁸

Definīcijas saturiski ir līdzvērtīgas, protams, katrs autors uzsver to, kas pēc viņu domām ir svarīgākais, bet, ja skatās kopumā, tad varētu nedaudz salīdzināt ar medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu būtību Latvijā.

Kā teikts Krimināllikuma zinātniski praktiskajā komentārā: „gara darbības pārejoši traucējumi, piemēram, maniakāli depresīva psihoze, patoloģiskais dzērums u.c.”⁹ lūk ir problēma, kas piemeklē gandrīz visas personas, kuras ir stiprā atkarība no alkohola vai narkotiskajām, psihotropām vielām. Jo gara darbības pārejoši traucējumi ir traucējumi, kuri atņem personai saprātīgo domāšanu un konkrētā brīdī kontroli pār sevi. Tas īstenībā ir ļoti bīstami, jo neviens nespēj paredzēt, kad pienāks gara darbības pārejoši traucējumi, kuru rezultātā varētu ļoti apdraudēt gan paši sevi un sabiedrību,

⁷ Егоров В.С. Лекции по Общей части уголовного права, Москва-Воронеж 2001.с. 181.

⁸ Иванов Д. В. Уголовное право общая часть, Москва – Еникс 2002. с.304.

⁹ Krastiņš U. Liholaja V. Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. Vispārīgā daļa, Rīga:AFS 2007. – 235.lpp.

sabiedrības intereses un sabiedrības drošību. Par cik neviens nevar paredzēt, kad tas notiks un kuru personu piemeklēs gara darbības pārejoši traucējumi, tāpēc, manuprāt, ir nepieciešams izveidot speciālu iestādi, kurā varētu ievietot personas, kuras ir stiprā atkarība no alkoholisma un narkotiskajām vielām un savas atkarības dēļ ir izdarījušas noziegumus, jo cietumā šīs personas varētu būt apdraudētas kā indivīds un varētu novest pie pašnāvības.

Izdarot secinājumus, kuri veidojas no piedāvātajiem jēdzienu skaidrojumiem sanāk, ka medicīniska rakstura piespiedu līdzekļi ir veids kā mēģināt izārstēt vai apārstēt nepieskaitāmu personu, kura ir izdarījusi noziedzīgo nodarījumu, kā arī noslēgt no sabiedrības, lai tā persona, kura ir atzīta par nepieskaitāmu nespētu izdarīt darbības, kuras kaitētu sabiedrības drošībai un interesēm.

Kaut arī medicīniska rakstura piespiedu līdzekļi ir tādi paši piespiedu līdzekļi, kas paredzēti Krimināllikumā tie savā mērā nav sods, bet tikai veids kā izolēt personu no sabiedrības un dot tai nepieciešamos ārstniecības pakalpojumus.

Arī literatūrā ir teikts tas, ka medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanas mērķis ir ārstēt psihiski slimas personas, kuras izdarījušas Krimināllikumā paredzētos noziedzīgos nodarījumus.¹⁰

Tāpat arī mērķis ir pasargāt sabiedrības drošību, sabiedrības intereses un, protams, pašu indivīdu, kurš savās psihozēs, savā neadekvātajā rīcībā varētu nodarīt pāri arī sev. Medicīniska rakstura piespiedu līdzekļi nekad netiks piemēroti pieskaitāmi personai, jo tikai pieskaitāma persona spēj saprast un vadīt savas darbības.

Kā teikts Krimināllikuma komentāros: „Par noziedzīga nodarījuma subjektu var būt tikai fiziska un pieskaitāma persona, jo tikai tāda persona spēj saprast savu darbību un to vadīt.”¹¹

Tātad šis jēdziens, Medicīniska rakstura piespiedu līdzekļi, aktuāls ir tikai ierobežoti pieskaitāmām un nepieskaitāmām personām. Jo pieskaitāma persona spēj kontrolēt un vadīt savas darbības. Par nepieskaitāmības iemeslu nekļūst naidis, greizsirdība, dažādas specifiskas vēlmes.

Lai persona, kura ir nepieskaitāmības stāvoklī spētu saņemt sev nepieciešamo ārstēšanu, Krimināllikumā ir noteikti ārstēšanas veidi, kuri ir atkarīgi no tā kādā

¹⁰ Krastiņš U. Liholaja V. Niedre A., Krimināltiesības. Vispārīgā daļa, Rīga: TNA, 2008.– 479.lpp.

¹¹ Krastiņš U. Liholaja V. Niedre A., Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. Vispārīgā daļa, „AFS”, Rīga 2007. – 234.lpp.

psihiskā stāvoklī atrodas šī persona, vai viņa ir mierīga vai gluži otrādi agresīva, cik ļoti apdraud sevi un sabiedrības drošību.

1.2. Medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu veidi.

Krimināllikumā ir noteikti tikai trīs medicīniska rakstura piespiedu līdzekļi.

Un tie ir:

1. ambulatoriska ārstēšana medicīnas iestādē;
2. ārstēšana vispārēja tipa slimnīcā (nodaļā);
3. ārstēšana specializētā psihiskajā slimnīcā.¹²

Šie medicīniska rakstura piespiedu līdzekļi tiek piemēroti gan ierobežoti pieskaitāmām, gan nepieskaitāmām personām. Atkarība no tā kādi psiholoģiskie simptomi ir šai personai un kāds ir šīs personas vispārējais stāvoklis, respektīvi, vai šī persona ir bīstama atrodoties sabiedrībā, vai apdraud sevi un sabiedrību.

Ambulatoriska ārstēšana medicīnas iestādē ir paredzēta personai, kurai nav nepieciešama ievietošana psihiatriskajā slimnīcā.¹³

Tas nozīmē to, ka šī persona var būt gan ierobežoti pieskaitāma, gan nepieskaitāma. Tas ir atkarīgs no tā, cik lieli ir psiholoģiskie traucējumi, cik ļoti tie ietekmē personas spējas saprast un vadīt savas darbības un vai šī persona ir bīstama sabiedrībai atrodoties savā dzīves vietā un ārstējoties ambulatoriski. Protams, tiek ņemts vērā tas, kāds noziedzīgais nodarījums ir izdarīts, tātad kāds ir nodarījuma raksturs.

Ārstēšana vispārēja tipa psihiatriskajā slimnīcā (nodaļā) ir paredzēta personām, kurām pēc sava psihiskā stāvokļa ir nepieciešama stacionāra ārstēšana un šīs personas novērošana.¹⁴

Tātad personas, kuras psihiskais stāvoklis ir bīstams sabiedrībai un personas ārstēšana nav iespējama ambulatoriska veidā, atrodas psihiatriskajā slimnīcā ārstu uzraudzībā.

Ārstēšana specializētā psihiatriskajā slimnīcā (nodaļā) ar apsardzi varbūt piemērota personām, kuras pēc sava psihiskā stāvokļa ir ļoti bīstamas un apdraud sevi

¹² Krimināllikums, Rīga: AFN 2010

¹³ Иванов Д. В. Уголовное право общая часть, Москва – Еникс 2002.г. 306.с.

¹⁴ Иванов Д. В. Уголовное право общая часть, Москва – Еникс 2002.г. 306.с.

un sabiedrības drošību. Šai personai ir nepieciešama pastāvīga un intensīva novērošana.¹⁵

Šis medicīniska rakstura piespiedu līdzekļa veids ir paredzēts personām, kuras ir ļoti bīstamas atrodoties sabiedrībā. Personas, kuras nespēj nekādā veidā saprast un vadīt savas darbības. Personai, kurai ir smags psiholoģiskais stāvoklis un, kurai ir nepieciešama ārstēšanās vietā papildus drošība, apsardze, kura spētu saturēt šo personu kārtējās psihozes laikā, lai šī persona nenodarītu pāri sev un citiem.

Medicīniska rakstura piespiedu līdzekļus var noteikt arī personām, kas izdarījušas noziedzīgus nodarījumus, būdamas ierobežotas pieskaitāmības stāvoklī. Ja šādu personu notiesā ar brīvības atņemšanu, ārstēšana notiek tai piemērotās brīvības atņemšanas vietās. Ja notiesā bez brīvības atņemšanas, tiesa uzliek par pienākumu ārstēties psihiatriskajā medicīnas iestādē pēc dzīvesvietas.¹⁶

Tas nozīmē tikai to, ka ierobežoti pieskaitāma persona, ir noziedzīga nodarījuma subjekts, kuru var saukt pie kriminālatbildības, un tiesa, ņemot vērā to, ka persona ir ierobežoti pieskaitāma, var mīkstināt piespiežamo sodu vai pilnībā atbrīvot no soda un saskaņā ar KL 47.panta.1.daļas 10.punkts par atbildību mīkstināšanu apstākli ievietot personu psihiatriskajā slimnīcā nosakot medicīniska rakstura piespiedu līdzekli.

Krievijas Kriminālkodeksa 97. panta pirmajā daļā ir minēts medicīniska rakstura piespiedu līdzeklis ārstēšanai no alkohola un narkotiskajām vielām¹⁷, analizējot šo pantu, nedaudz papētīju tā būtību un 2001.gadā tika izdots rīkojums (03.08.2001 N 229), pēc kura varēja secināt, ka šis medicīniska rakstura piespiedu līdzeklis notiek arī ieslodzījuma vietās soda izciešanas laikā. Tātad nepieciešamās darbības soda izciešanas laikā ir ārstēšana no alkohola un narkotisko vielu atkarības, ja noziedzīgais nodarījums ir izdarīts šādā stāvoklī. Savukārt Latvijā Krimināllikumā pantos par Medicīniska rakstura piespiedu līdzekļiem nav tāda punkta, kurš noteiktu piespiedu ārstēšanu no alkoholisma vai ārstēšanu no narkotisko vielu atkarības, kura būtu paredzēta soda izciešanas laikā.

Internetā atradu interesantu rakstiņu par alkoholismu un tur bija minēts, ka „ Padomju krimināltiesībās par dzērumā izdarītu noziegumu paredzēta pastiprināta atbildība. PSRS savienoto republiku likumos noteikta atbildība par nepilngadīgo iesaistīšanu žūpošanā. Paredzēta alkoholiķu piespiedu ārstēšana un pāraudzināšana

¹⁵Иванов Д. В. Уголовное право общая часть, Москва – Еникс 2002. с. 306.

¹⁶ http://la.lv/index.php?option=com_content&view=article&id=316445:nepieskaitams-vai-atbildgs&catid=175&Itemid=214 (aplūkots 2011-10-14)

¹⁷ <http://www.ugolkod.ru/statya-97> (aplūkots 2011-10-21)

darbā (uz laiku no 1 līdz 2 g. medicīnas iestādēs ar speciālu ārstēšanas un darba režīmu), ja tie izvairās no labprātīgas ārstēšanās, neievēro darba disciplīnu, sabiedrības kārtību un sociālistiskās sadzīves normas.”¹⁸. Tātad medicīniska rakstura piespiedu līdzekļi alkoholiķiem.

Saprotams ir tas, ka noziedzīgu nodarījumu, kuru izdarījusi persona būdama alkoholisko, narkotisko vai citu psihotropo vielu ietekmē ir pilnībā pieskaitāma persona, jo saskaņā ar Krimināllikuma 48. panta 1. daļas 12. punktu noziedzīga nodarījuma izdarīšanu alkohola, narkotisko, psihotropo vai citu apreibinošu vielu ietekmē tiesa var atzīt par atbildību pastiprinošu apstākli. Gan juridiskajā, gan medicīniskajā literatūrā pastāv tāds termins kā patoloģiskais dzērums stāvoklis. Veicot tādu nodarījumu, kas ir paredzēts Krimināllikumā un ir noskaidrots, ka persona atradās patoloģiskā dzērums stāvoklī, tiesa šo personu atzīst par nepieskaitāmu. Par šo jēdzienu, patoloģiskais dzērums, tiks veikta analīze nākamajā nodaļā, kura būs veltīta nepieskaitāmības jēdzienam.

Ne tikai Krievijā pantos par medicīniska rakstura piespiedu līdzekļiem ir minēts punkts par alkoholu, bet arī Vācijas kriminālkodeksā, Austrijas, Šveices un Dānijas KK ir minēti punkti, speciālas sadaļas, panti par ārstēšanos no alkoholisko un narkotisko vielu atkarības.

Vācijas KK 65.pantā ir teikts, ka ja kādam ir tieksme lietot alkoholiskos dzērienus vai citas apreibinošas vielas un šī persona ir notiesāta par nelikumīgu darbību, kura veikta apreibinājuma stāvoklī viņa tieksmes dēļ pēc apreibinošām vielām, tad tiesa lemj par ievietošanu ārstniecības iestādē, ja pastāv risks, ka savu tieksmju dēļ persona veiks nelikumīgas darbības.¹⁹

Austrijas KK 22.pantā teikts, ka tiesai uz noteikto iestādi jānosūta ikviens, kurš ļaunprātīgi lieto apreibinošus vai narkotiskus līdzekļus un tiek notiesāts par noziedzīgu nodarījumu, kas izdarīts dzērums vai citā stāvoklī atrodoties atkarībā no sava ieraduma. Saskaņā ar Šveices KK 44.pantu, ja persona cieš no alkoholisma un viņas izdarītais nodarījums ir no tā atkarīgs tiesnesis var nolemt par viņas nosūtīšanu uz iestādi alkoholiķiem vai, ja tas ir nepieciešams, uz citu ārstniecības iestādi, lai novērstu jauna nozieguma vai pārkāpuma izdarīšanas briesmas.²⁰

¹⁸ <http://www.neslimo.lv/pme/?name=alkoholisms> (aplūkots 2011-10-15)

¹⁹ <http://www.iuscomp.org/gla/satutes/StGB.htm> (aplūkots 2011-10-19)

²⁰ Krastiņš U.Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija, Rīga: TNA 2006. – 91., 92.lpp.

Šajos ārvalstu pantos skaidri ir redzams tas, ka liela loma ir pievērsta alkoholisma un narkomānijas ārstēšanai personām, kuras ir izdarījušas noziegumus būdamas atkarības stāvoklī. Manuprāt, tieši atkarības stāvoklis varētu novest personu pie asām psihozēm, kuru rezultāta persona par ierobežoti pieskaitāmu vai nepieskaitāmu, jo garīgās vērtības stipri tiek mainītas un emocionāli cilvēks paliek agresīvs, stipri uzbudināms, dusmu pārpilns.

2. Nepieskaitāmība

Sākumā aplūkosim nedaudz pieskaitāmas personas definīciju, jo loģiski būtu tas, ka nepieskaitāma persona būtu pieskaitāmas personas pretstats. Neielūkojoties juridiskajā literatūrā automātiski rodas priekšstats par terminu pieskaitāma persona. Un tas ir, ka pieskaitāma persona ir tāda, kura visā pilnībā spēj atbildēt par savām darbībām, par savu izdarīto rīcību, kura spēj apzināties savas darbības sekas.

P. Mincs par pieskaitāmību raksta to, ka pieskaitāmība pati par sevi nav kriminālās kategorijas jēdziens. Pieskaitāmības jēdziens iemanto krimināltiesisku raksturu vienīgi attiecībā uz nodarījumiem, kurus likums noliedz ar soda piedraudējumu. Kriminālo pieskaitāmību pēc analogijas ar civilo darbībspēju parasti sauc arī par „kriminālu darbībspēju”. Pieskaitāmības saturs tādā kārtā sastāv no diviem pamatelementiem:

- 1) intelektuālās, kas savukārt sastāv no atziņas un vērtējuma,
- 2) impulsīvā, kuram ir aktīvā un pasīvā puse.

Empīriski noskaidrots, ka visas šīs īpašības sastopamas vidējā normālā cilvēkā. Tamdēļ krimināltiesībās pieņem, ka cilvēks ir pieskaitīgs. Šis pieņēmums pielaiž arī izņēmumus, kuri katrā atsevišķā gadījumā jāpierāda tam, kas uz tiem atsauca. Aiz šiem apsvērumiem pozitīvās tiesības nelieto vis pozitīvu pieskaitāmības nosacījumu formulēšanai, bet gan negatīvu formulējumu, uzskatot nepieskaitāmību kā vienu no atvainojošiem iemesliem.²¹

Kā U.Krastiņš juridiskajā literatūrā par Noziedzīgu nodarījumu rakstīja, ka „persona par Krimināllikumā paredzēto noziedzīgo nodarījumu var atbildēt tikai tad, ja viņa ir pieskaitāma.” Tas nozīmē to, ka personai noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdī ir jāsaprot savas darbības vai bezdarbība un jābūt spējīgai tās vadīt. Tātad personas stāvoklis, vai viņa ir atzīstama par pieskaitāmu vai nepieskaitāmu, ir jāattiecina uz brīdi, kas viņa izdarījusi prettiesisku darbību vai bezdarbības aktu. Pieskaitāmu personu no nepieskaitāmas atšķir viņas spēja saprast savas darbības faktisko pusi un sociālo nozīmi un apzināti vadīt savu darbību.

Noziedzīga nodarījuma subjekta pamatpazīme ir pieskaitāmība un vecums, no kura iestājas kriminālatbildība.

Saskaņā ar krimināllikuma 11.pantu pie kriminālatbildības saucama persona, kas līdz noziedzīga nodarījuma izdarīšanas dienai ir sasniegusi četrpadsmit gadu vecumu.

²¹ Mincs P. Krimināltiesību kurss Vispārējā daļa Ar U.Krastiņa komentāriem, Rīga: TNA 2005 – 78.lpp

Pieskaitāmība tas ir tāds psihes stāvoklis, kurā persona veicot sabiedrībai bīstamu darbību spēj saprast un saprot savu veikto darbību nozīmi, kā arī spēj vadīt savas darbības un spēj uzņemties atbildību par savām veiktajām darbībām.

Un arī pēc I.Kuzņecova domām tieši tas, ka personas spēja saprast savu darbību faktisko pusi un sociālo nozīmi, atšķir pieskaitāmību no nepieskaitāmības.²²

Nepieskaitāmai personai ir nepieciešama speciāla aprūpe, speciālas uzturēšanās vietas, kurās parūpētos par šīm personām, ja tas būtu nepieciešams. Kā arī ļoti svarīga ir sabiedrības attieksme pret šādām personām. Var secināt to, ka lielāka daļa sabiedrības uztver nepieskaitāmu personu nosodoši, it sevišķi tas ir pamanāms skolas gaitās. Pēc pieredzes varu teikt to, ka bērns, kuram ir psihiskas slimības vai viegli atpalcis jau kopš dzimšanas un vecāki ir aizsūtījuši uz parasto izglītības iegūšanas iestādi, ļoti apdraud sava bērna uztveri par pasauli, kurā viņš atrodas, jo skolā šāda veida bērni ļoti tiek nosodīti, pazemoti un apsmieti, un tieši pāri darītāji ir skolas biedri, tas savukārt traumē bērna uztveri par uzticību noteiktam sabiedrības slānim.

Tiek pārkāptas cilvēktiesības, kuras ir noteiktas Latvijas Republikas Satversmes 94. pantā, kur teikts, ka : „ Ikvienam ir tiesības uz brīvību un personas neaizskaramību. Nevienam nedrīkst atņemt vai ierobežot brīvību citādi kā tikai saskaņā ar likumu. ” Un 95. pants, kura teikts, ka: „ Valsts aizsargā cilvēka godu un cieņu. Spīdzināšana, citāda cietsirdīga vai cieņu pazemojoša izturēšanās pret cilvēku ir aizliegta. Nevienam nedrīkst pakļaut nežēlīgam vai cilvēka cieņu pazemojošam sodam. ”

Būtiskākās atšķirības, starp šiem trim jēdzieniem, pieskaitāms, ierobežoti pieskaitāms un nepieskaitāms.

1. Pieskaitāma persona spēj saprast savu darbību un to vadīt, ierobežoti pieskaitāma persona nespēj visā pilnībā saprast savu darbību vai to vadīt, nepieskaitāma persona nav varējusi saprast savu darbību vai to vadīt.
2. Pieskaitāma persona ir noziedzīga nodarījuma subjekts, ierobežoti pieskaitāma persona ir noziedzīgā nodarījuma subjekts, nepieskaitāma persona nav noziedzīga nodarījuma subjekts.
3. Pieskaitāmu personu sauc pie kriminālatbildības un tā atbild par savu rīcību, ierobežoti pieskaitāmu personu sauc pie kriminālatbildības un tā

²² Кузнецовой Ф.Н. Тяжковой М.И. Курс уголовного права, Москва:Зерцало-М, 2002. с.279.

atbild par savu rīcību, nepieskaitāmu personu pie kriminālatbildības nesauc un tā neatbild par savu rīcību.

4. Ierobežoti pieskaitāmai personai tiesa var mīkstināt piespriežamo sodu vai atbrīvo no soda, nepieskaitāmai personai tiesa piemēro medicīniska rakstura piespiedu līdzekļus.
5. Ierobežoti pieskaitāmai personai ir sava veida privilēģija, saskaņā ar Krimināllikuma 47.panta 1.daļas 10.punktu, kas ir paredzēts kā atbildību mīkstinošs apstāklis.²³

Lūk, šeit, skaidri un precīzi ir uzskaitītas galvenās atšķirības, kuras ir ļoti nozīmīgas katram no šiem jēdzieniem.

Tātad, kopsavilkums no šī visa iepriekš minētā ir tāds, ka pieskaitāma persona un ierobežota persona jebkurā gadījumā ir noziedzīgā nodarījuma subjekts, un, ja ir viss noziedzīgā nodarījuma sastāvs, tas ir, subjekts, subjektīvā puse, objekts un objektīvā puse, tad tiesa spriež kādu tieši sodu piemērot. Bet starp šiem abiem jēdzieniem atšķirība ir tāda, ka tiesa ierobežoti pieskaitāmai personai var mīkstināt sodu saskaņā ar KL 47.panta.1.daļas10.punkts, jo ierobežotas pieskaitāmības stāvoklis ir minēts kā atbildību mīkstinošs apstāklis, vai atbrīvo no soda un piemēro medicīniska rakstura piespiedu līdzekļus.

Ja salīdzina nepieskaitāmu personu ar pieskaitāmu vai ierobežoti pieskaitāmu, tad tieši nepieskaitāma persona nav un nemaz nevar būt par noziedzīgā nodarījuma subjektu, šai personai nav kriminālatbildības un soda, tiesa piemēro medicīniska rakstura piespiedu līdzekļus, kas ir savā ziņā veids, kā pasargāt sabiedrību no šā cilvēka, kas atzīts par nepieskaitāmu turpmākām bīstamām darbībām.

²³http://home.lu.lv/~lilze/NLK/bakalauri_2/Kriminaltiesibas_Vispariga_dala/Pieskaitaama_persona.pdf

2.1. Nepieskaitāmības jēdziens

Kā jau 1.1. nodaļā minēju nepieskaitāmības jēdzienu, kas ir atrodams Krimināllikuma 13.pantā: „, par nepieskaitāmu personu ir uzskatāma persona, kas nodarījuma izdarīšanas laikā psihisko traucējumu vai garīgās atpalcības dēļ nav varējusi saprast savu darbību vai to vadīt.”

Nepieskaitāma persona nespēj nest kriminālatbildību par savām veiktajām darbībām, kuras ir sabiedrībai bīstamas tikai tāpēc, ka šai personai veikto darbību laika nebija ne apziņa, ne griba.²⁴

Tieši tāpēc medicīniska rakstura piespiedu līdzekļi nepieskaitāmai personai nav sods, bet gan veids kā šīs personas izārstēt, apārstēt un galvenais jau ir tas, lai pieskaitāmo sabiedrības daļu pasargātu no bīstamām darbības, kuras varētu izdarīt nepieskaitāma persona.

Neviens nespēj un nevar nosodīt nepieskaitāmu personu, jo šī persona atšķirība no lielākās sabiedrības daļas ir garīgi slima. Jebkurā gadījumā ir jānošķir sabiedrības slāņi. Atsevišķi ir jātur noziedznieki un atsevišķi ir jātur nepieskaitāmas personas, kuras ir izdarījušas noziedzīgas darbības.

Atsaucoties uz P.Minca rakstīto, nepieskaitāmības veidus var iedalīt rīs lielās grupās:

1. Neattīstība. Neattīstība var būt normāla un nenormāla.
 - 1.1. normālā ne attīstība ieņem sevišķu vietu, jo tā sastopama katrā normālā cilvēkā līdz zināmam vecumam.
 - 1.2. nosacītais nepieskaitāmības periods, kad tiesai uzlikts par pienākumu katrā atsevišķā gadījumā pārliecināties par pieskaitāmības esamību. Šādu periodu paredz galvenokārt tamdēļ, ka jaunatnes attīstībā šajā vecumā ir novērojama liela nevienādība.

Latvijā pie normālās neattīstības būtu personas, kuras nav sasniegušas 14 gadu vecumu, un pie nosacītās nepieskaitāmības būtu no 14-18 gadus (neieskaitot) vecas, jo šajā vecumā nepilngadīgai personai tiesa var uzlikt atbilstošu sodu par izdarīto noziedzīgo nodarījumu.²⁵

2. Slimīgs gara traucējums var būt:

²⁴ Кузнецовой Ф.Н. Тяжковой М.И. Курс уголовного права, Москва:Зерцало-М, 2002.с. 279.

²⁵ Mincs P. Krimināltiesību kurss Vispārējā daļa Ar U.Krastiņa komentāriem, TNA 2005.– 78.lpp

- 2.1. ilgstošs kā hroniskas smadzeņu slimības sekas, šai gadījumā domāšanas process sagrozās un zūd saprāts. Atziņas elements vispār nav skarts, bet zūd spēja pareizi vērtēt apkārtējo un kontrolēt savu darbību. Iespējami arī nepareizi priekšstati, tai skaitā, halucināciju un ilūziju veidā. Ja persona atradusies tādā stāvoklī izdarot noziedzīgu nodarījumu, tad pēdējo nepieskaita par vainu. Kad persona nonāk tādā stāvoklī lietas caurlūkošanas laikā, tad tas izslēdz notiesāšanu. Kad tāds stāvoklis rodas pēc sprieduma taisīšanas, tad tas ir par šķērslī sprieduma izpildei.
- 2.2. Īslaicīgas, kas rodas sakarā ar fizioloģiskās pubertācijas, kā piemēram, dzimumspēju nobriešanu, ar gūtniecību vai dzemdībām un slimībām (histēriski uzliesmojumi), sevišķi, ja tām piemīt asa forma un, ja tās saistās ar straujām lēkmēm (t.s. fizioloģiskais afekts).
3. Nesamaņas stāvoklis, kas var būt:
 - 3.1. pilnīgs miega stāvoklis (miegs, pusmiegs un sonambulisms), kad cilvēks neapzinās savas kustības, kuram piemīt tīri refleksa raksturs.
 - 3.2. nepilnīgs, bet tomēr tik aptumšots, ka nevar runāt par apzinīgu izturēšanos pret apkārtējo vai apzinīgu raudzīšanos uz savu uzvešanos. Te piederētos patoloģiskais afekts, hipnotiskā miegā izdarīta iedvesmu izdarīt kaut ko atmošanās un apreibumam. Apreibumu, kad tas ir pilnīgs, līdz nesamaņai var pielīdzināt miegam. Visbiežāk ir nepilnīga apreibuma gadījumi, kuru rezultātā rodas uzbudinājums vai neskaidrs priekšstats par apkārtējo un par izdarāma rezultātu.²⁶

Tātad Nepieskaitāmībai piemīt divi kritēji:

1. Medicīniskais - tie psihiskie traucējumi, kurus ārsts atrod ekspertīzes laikā;
2. Juridiskais - var saprast vai vadīt savas darbības:
 - a) saprast savas darbības - attīstīts intelekts;
 - b) vadīt savas darbības - attīstīta griba.

Starp medicīnisko un juridisko kritēriju pastāv saikne. Starp vārdiem saprast - vadīt ir saiklis „vai”, no kā arī izriet atbilstoši secinājumi. Par nepieskaitāmu, pieskaitāmu vai ierobežoti pieskaitāmu var atzīt tikai tiesa, tiesu psihiatrs dod tikai

²⁶ Mincs P. Krimināltiesību kurss Vispārējā daļa Ar U.Krastiņa komentāriem, TNA 2005.– 78.lpp

atzinumi. Nepieskaitāmība, pieskaitāmība vai ierobežota pieskaitāmība attiecas tikai uz inkriminētā noziedzīgā nodarījuma darbības laiku.²⁷

Nepieskaitāmības medicīniskā kritērija pazīmes ir psihiskas slimības un garīgas atpalcības. Psihiski traucējumi ir hroniskas gara slimības, piemēram, šizofrēnija, epilepsija, progresīvā paralīze, smadzeņu sifiliss u.c., kā arī gara darbības pārejoši traucējumi, piemēram, maniakāli depresīvā psihoze, patoloģiskais dzērums, reaktīvs stāvoklis (slimīgs stāvoklis, kas radies smagas garīgas traumas rezultātā) u.c. gara slimība tiek atzīta par hronisku, ja tā ir ilgstoša, grūti ārstējama un ar tendenci progresēt. Gara darbības pārejoši traucējumi ir psihiska slimība, kas pēc īsāka vai ilgāka laika pāriet un beidzas ar izārstēšanos. Garīga atpalcība izpaužas dažādos plānprātības veidos. Plānprātība (oligofrēnija) ir iedzimta vai agrā bērnībā iegūta slimība, un tā izpaužas pavājinātā psihiskā darbībā, kas rada negatīvas pārmaiņas visā cilvēka personībā. Plānprātība var rasties arī psihiskas slimības progresēšanas rezultātā. Ar plānprātību slimojošiem ir pazeminātas izziņas un spriešanas spējas, kā arī viņi nav spējīgi pareizi novērtēt savu rīcību. Pēc domāšanas spēju traucējuma dziļuma plānprātībai ir trīs pakāpes: idiotija (pati smagākā atpalcības pakāpe), imbecilitāte un debilitāte. Lai konstatētu personas nepieskaitāmības medicīniskos kritērijus, pietiek ar vienu no šiem psihiskās slimības stāvokļiem, kurus nosaka tiesu psihiatriskā ekspertīze, kas, skaidrojot personas nepieskaitāmības stāvokli saistībā ar krimināllietu, ir obligāta.²⁸

Nepieskaitāmības juridiskais kritērijs norāda uz garīgās slimības rezultātā radušos psihiskās darbības traucējuma smaguma pakāpi – cilvēka psihiskās darbības traucējumu dziļumu. Juridisko kritēriju skaidro divas pazīmes:

1. Intelektuālā pazīme, kad persona nav spējusi saprast savu darbību un gribas pazīme, kad persona pat saprotot savu darbību nav spējīga to vadīt. Ar „savu darbību” jāsaprot ne jau katra garīgi slimā cilvēka darbība, bet gan tās konkrētais nodarījums, kas ar Krimināllikumu ir atzīstams par kaitīgu un sodāmu, un sakarā ar kuru ir radies jautājums, vai persona ir pieskaitāma vai nav.
2. Gribas moments, kad tas izpaužas personas nespējā vadīt savu darbību. Tas nozīmē, ka persona nespēj atteikties no savas darbības vai bezdarbības, kas

²⁷ Nikirovs O. Tiesu psihiatrija lekciju konspekts, Rīga 2007. -6.lpp

²⁸ Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums, Rīga: TNA 2000. -79.lpp

apdraud noteiktas ar likumu aizsargātas intereses, pat, ja viņas apzinās nodarījuma kaitīgumu, piemēram, piromānijas, kleptomānijas gadījumā.²⁹

Juridiskais kritērijs raksturo kādā pakāpē psihiskā slimība ietekmē personas spēju saprast savu darbību.

2.2. Nepieskaitāmības atzišana fiziskai personai

Ņemot vērā Kriminālprocesa 245.panta 3.daļu, lēmumu par personas ieviešanu ārstniecības iestādēs ekspertīzes veikšanai pirmstiesas procesa laikā pieņem izmeklēšanas tiesnesis.

Tāpat izmeklēšanas tiesnesis pirmstiesas procesa laikā izvērtējot visus ar konkrēto krimināllietu saistītos apstākļus, sniegtās liecības, pieņem lēmumu vai aizdomās turēto, apsūdzēto vai personu, pret kuru notiek tiesas process ir nepieciešams nodot tiesu psihiatra rokās, lai varētu veikt Tiesu psihiatrisko ekspertīzi, lai varētu pieņemt turpmākos ar lietu saistītos piespiedu līdzekļus. Respektīvi, tiesu psihiatrs ekspertīzes laikā veic konkrētas pārbaudes, lai varētu noteikt personas psihisko stāvokli, vai persona ir pieskaitāma, nepieskaitāma vai ierobežoti pieskaitāma. Aplūkosim kas īsti ir tiesu psihiatriskā ekspertīze, eksperts, eksperta pienākumi un eksperta tiesības.

Tiesu psihiatriskā ekspertīze (TPE – turpmāk ekspertīze) ir procesuāla darbība, ko veic tiesu psihiatrijas eksperts (turpmāk- eksperts) pēc procesa virzītāja lēmuma krimināllietas vai civillietas ietvaros. Eksperts ir ārsts, kurš ieguvjis LĀB sertifikātus psihiatra specialitātē un tiesu psihiatrijas eksperta apakšspecialitātē un kuram uzdots veikt ekspertīzi likumā noteiktajā kārtībā. Eksperts darbību veic saskaņā ar LR Satversmi, Krimināllikumu, Kriminālprocesa likumu, Civillikumu un Civilprocesa likumu, Ārstniecības likumu, u.c. normatīviem aktiem, šo tehnoloģiju un metodēm. Eksperts veic visas izpētes un izmeklējumus, kas ir nepieciešami un pietiekami atzinuma došanai, izņemot tos, kas aizliegti likumos u.c. normatīvajos aktos. Eksperts ir neatkarīgs ekspertīzes izdarīšanā un atzinuma sagatavošanā. Par sniegtā atzinuma patiesumu eksperts ir atbildīgs saskaņā ar spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem. Ekspertam ir pienākums: Dot zinātniski pamatotu un objektīvu atzinumu, veicot ekspertīzi pilnā apjomā. Atteikties no atzinuma došanas, ja uzdotie jautājumi

²⁹ Krastiņš U. Noziedzīgs Nodarījums Rīga: TNA 2000.- 81.lpp

pārsniedz viņa kompetenci. Pildīt visus normatīvos aktos noteiktos pienākumus un ekspertīzes veikšanai izmantot apstiprinātas tehnoloģijas (metodes). Ekspertīzes rezultātā iegūto informāciju sniegt tikai ekspertīzes noteicējam vai viņa pilnvarotai personai. Pildot amata pienākumus, veikt darbības, kas neaizskar personas veselību, godu un cieņu un ievērot personas datu aizsardzību.³⁰

Ekspertam ir tiesības: Pieprasīt un saņemt ekspertīzes izdarīšanai visus nepieciešamos materiālus un informāciju. Pēc saskaņošanas ar ekspertīzes noteicēju sniegt atzinumu ne tikai par uzdotajiem jautājumiem, bet arī par citiem apstākļiem, ko eksperts atklājis pēc savas iniciatīvas savas kompetences ietvaros. Vērst ekspertīzes noteicēja uzmanību uz apstākļiem, kas saistīti ar ekspertīzi, tai skaitā uz jautājumu formulēšanu. Atteikties no atzinuma došanas, ja iesniegtie materiāli ir nepietiekami atzinuma sniegšanai. Veikt tikai tiesu psihiatrisko ekspertīzi.³¹

Tiesu psihiatrs palīdz noskaidrot objektīvo patiesību, lai tiesa varētu piemērot pareizo sodu. Krimināllikumā, persona, kura izdara noziedzīgu nodarījumu būdama psihiski slima, nevarot vadīt savas darbības atzīstama par nepieskaitāmu.

Ambulatorā ekspertīze: ātrāka (vairāki speciālisti), Īsāka (iepazīstas ar krimināllietas materiāliem un satiekas ar personu vienu reizi), bet mazāk (īss laiks) kvalitatīva. Šīs ekspertīzes strādā komisijās un atrodas pie lielākajām Latvijas psihiatriskām slimnīcām: Jelgava, Liepāja, Strenči, Daugavpils, Rīga. Rajonos eksperti strādā ar nearestētām personām. Tajās pilsētās, kur atrodas cietumi, iespēja strādāt ar ieslodzītajiem. Rīgā eksperti strādā nepārtraukti: divas reizes nedēļā pieņem neapcietinātos un trīs reizes nedēļā izbrauc uz ieslodzījuma vietām.

Stacionārā ekspertīze: persona tiek ievietota slimnīcā, kur 30 dienu laika jāizdara ekspertīze, ja ir visi materiāli, tomēr, ja nav pietiekami daudz materiālu, tad tos pieprasa rakstiski - termiņš pagarinās un sāk skaitīties no pēdējās materiālu iesūtīšanas dienas. Ekspertam var pietrūkt 30 dienu, iespēja pagarināt vēl uz 15 dienām, rakstiski paziņojot ekspertīzes nozīmētājam. Rīgā stacionāro ekspertīzi veic gan arestētām, gan nearestētām pilngadīgām personām, nepilngadīgās nearestētās personas izmeklē Jelgavā. Lai ievietotu nearestētu personu uz ekspertīzi, nepieciešams tiesas vai tiesneša lēmums (relatīva personas brīvības ierobežošana). Psihiatriskajā slimnīcā var paturēt tikai personu, kas ir bīstama pati sev vai

³⁰ <http://vec.gov.lv/lv/datu-bazes/arstnieciba-izmantojamo-medicinisko-tehnologiju-datu-baze/13-psihiatrijas-un-psihoterapijas-mediciniskie-pakalpojumi/297-pielikumi-izverstie-mediciniskas-tehnologijas-metodes-apraksti-un-citi-materiali/tiesu-psihiatriska-ekspertize> (2011-10-23)

³¹ turpat

apkārtējiem. Ja persona atsakās palikt slimnīcā - 72 stundu laika sasauc ārstu konsīliju, kas izlemj šo jautājumu.³²

Ekspertu var izsaukt uz tiesu, ja vajag izanalizēt jaunatklātus apstākļus, paskaidrot savu atzinumu. Ekspertīze tiesas procesa laikā. Ekspertīzes virzītāja tiesības ir izvēlēties uz kādu ekspertīzi persona jānosūta (ambul. vai stac.). Nepieskaitāmu personu nesoda, bet tādos gadījumos, ja pastāv viņa sociālā bīstamība, piemēro medicīniska rakstura piespiedu līdzekļus.

Tiespsihiatriskās ekspertīzes:

1. Ambulatorās tiespsihiatriskās ekspertīzes arestētām un nearestētām personām notiek "Psihiatrijas centra" ambulatorā tiesu psihiatrijas ekspertīzes nodaļā, nearestēto personu ATPE var tikt izdarītas tuvāk šo personu dzīvesvietai Jelgavas, Daugavpils, Liepājas, Strenču psihiatrisko slimnīcu ATPE komisijās. (Aknīstes psihiatriskā slimnīcā tiek veiktas ATPE civillietās, ja pacients atrodas šinī slimnīcā).

2. Stacionārā tiesu psihiatriskā ekspertīze arestētām personām notiek "Psihiatrijas centra" stacionārā tiesu psihiatrisko ekspertīžu nodaļā. (Rīgā, Laktas ielā 6, nearestētām personām "Psihiatrijas centra" stacionārās nodaļās).

Tiespsihiatrisko ekspertīzi var izdarīt arī pirmstiesas izmeklēšanas iestādē, prokurora kabinetā un tiesas sēžu zālē, neklātienē un pēc nāves, vadoties no krimināllietas vai civillietas materiāliem, kas satur medicīnisko dokumentāciju.

Nearestētām personām vecumā no 14 - 16 gadiem STPE tiek izdarīta Jelgavas psihoneiroloģiskā slimnīcā.

Virszraudzību tiespsihiatrisko ekspertīžu jomā realizē "Psihiatrijas centrs".

Ekspertīze risina šādus jautājumus:

1. vai ekspertējamais nozieguma īstenošanas laikā slimojis ar kādu psihisku slimību vai viņam konstatēti citi psihiski traucējumi;
2. ja ekspertējamais nozieguma laikā slimoja ar psihisku slimību, vai ja viņam bija kādi citi psihiski traucējumi vai viņš varēja saprast savas darbības vai tās vadīt, vai viņš visā pilnībā varēja saprast savas darbības vai tās vadīt;
3. vai ekspertējamo rekomendē atzīt par pieskaitāmu, ierobežoti pieskaitāmu vai nepieskaitāmu attiecībā pret inkriminēto darbību;³³

³² Nikifrovs O. Tiesu psihiatrija lekciju konspekts, Rīga 2007.-6.lpp

³³ Turpat

4. ja viņu rekomendē atzīt par nepieskaitāmu vai ir lietderīgi piemērot viņam medicīniska rakstura piespiedu līdzekļus, konkrēti kādus vai pēc sava psihiskā stāvokļa ekspertējamais var piedalīties pirmstiesas izmeklēšanā un tiesā, vai šī piedalīšanās nepasliktinās viņa psihisko stāvokli;
5. ja ekspertējamo rekomendē atzīt par ierobežoti pieskaitāmu, vai viņam nepieciešams piemērot kādu no medicīniska rakstura piespiedu līdzekļiem, vai šo Līdzekli var realizēt brīvības atņemšanas vietās, vai ekspertējamais var piedalīties pirmstiesas izmeklēšanā un tiesā,
6. vai ekspertējamais pašreiz slimo ar kādu psihisku slimību;
7. ja ekspertējamais pašreiz slimo ar kādu psihisku slimību, tad kādi medicīniska rakstura piespiedu līdzekļi būtu viņam rekomendējami (ambulatorā piespiedu ārstēšana vai piespiedu ārstēšana vispārējā vai psihiatriskā nodaļā ar apsardzi);
8. ja ekspertējamam ir psihiskas novirzes, vai tās atļauj saprast savu darbību vai vadīt to;
9. vai notiesātais slimo ar psihisku slimību, vai viņam ir psihiski traucējumi, ja slimo vai viņš var izciest sodu un vai nav lietderīgi piemērot medicīniska rakstura piespiedu līdzekli.³⁴

Jebkurā gadījumā, ja Tiesu psihiatriskai eksperts pēc veiktajām pārbaudēm ir atzinis personu par nepieskaitāmu, tad šis eksperts iesniedz atzinumu, kurā ir minēts kādā veidā tika veikta ekspertīze un faktus ar kuriem persona ir atzīta par nepieskaitāmu.

Ja aizdomas par psihisko traucējumu simulāciju, jānozīmē stacionārā tiesu psihiatriskā ekspertīze.

Simulācija - mērķtiecīga izlikšanās par psihiski slimu, tēlojot vai arī lietojot līdzekļus, lai rastos šādi traucējumi.

Biežāk simulē jau iepriekš notiesātas personas, personas ar personības traucējumiem, tie, kam ir bijusi saskare ar šādiem cilvēkiem. Biežāk simulē apsūdzētie, nevis notiesātie (tas saistīts ar sasprindzinājumu šajā laikā, saistīts ar aizsargmehānismu).³⁵

³⁴ Nikifrovs O. Tiesu psihiatrija lekciju konspekts, Rīga 2007.-6.lpp

³⁵ Nikifrovs O. Tiesu psihiatrija lekciju konspekts, Rīga 2007-44.lpp

Simulāciju novēro tādos izmeklēšanas eksperimentos, kad kaut ko maina: pie akta; pie apsūdzības uzrādīšanas; laikā, kad iepazīstas ar lietas materiāliem; tiesas sēdē.

Notiesātam simulācija parādās: piemēram, mainot apsardzes režīmu, saņemot apžēlošanas atteikumu. Lai spētu simulēt personai jābūt spējai atdarināt, pārtapt, bagātai iztēlei, jābūt pašsugestēšanās spējai. Iedvest vienu uzvedības standartu, jābūt mērķtiecībai un izturībai - simulācija prasa lielu psihisku un fizisku slodzi. Ja simulē cilvēks, kuram reāli ir kādi psihiski traucējumi, tad to sauc par simulāciju uz patoloģiska fona. Simulācija dalās pēc laika, kad tā tiek realizēta:

1. preventīvā simulācija: tā tiek realizēta pirms likumpārkāpuma, lai šķīstu, ka likumpārkāpums izdarīts psihiskas slimības laikā;
2. simulācija nozieguma nodarīšanas laikā: izdarīta lai slēptu motīvus;
3. simulācija pēc likumpārkāpuma: kā mērķtiecīga darbība, lai izvairītos no atbildības.

Simulēt var uzvedoties aplami (cilvēks uzvedas kā psihiski slima persona), simulēt var anamnēzi (tagad vesels, bet agrāk bija psihiski traucējumi). Psihiatriskā slimnīca uz rokas neizdod nekādus dokumentus par to, ka persona ir psihiski slima. Visbiežāk simulē depresiju un plānprātību (vismazāk jāpiepūlas).

Simulācijai mainās mode: 20.gadsimta 30-os gados simulēja krampju lēkmes, 20.gadsimta 60-os gados nemaz nerunā, 20.gadsimta 80-os runā par hipnozes iedarbību, pēdējā laikā ir modē simulēt citplanētiešu nolaupīšanas. Ja izdarīts noziedzīgs nodarījums un personai ir psihiska slimība, piem.:2. grupas invaliditāte, tad nevar uz šī pamata izbeigt krimināllietu, jānozīmē ekspertīze. Simulanti aktīvi parāda savas psihiskās slimības, it īpaši ārstu klātbūtnē. Kļūda - simulē simptomus no dažādiem traucējumiem. Metasimulācija - kas ir tīša agrāk pārciestā psihiskā traucējuma aktualizācija no jauna. Tīša simptomu pārspīlēšana - agravācija. Novērojama ļoti bieži, ir cilvēkam bija galvas trauma, radās viegls psihisks traucējums, bet nopratināšanā uzvedas kā psihiski smagi slims.

Simulācija - piemīt psihiski slimiem. Arī psihiski slimam cilvēkam", :iedarbojas aizsargmehānisms (šizofrēniķis pēkšņi uzvedas, ka garīgi atpalicis, ekspertīzei šādos gadījumos rodas lielas problēmas).

Disimulācija - psihisko traucējumu mērķtiecīga slēpšana. (mērķis nokļūt psihiskajā slimnīcā, vai atbrīvoties no piespiedu ārstēšanas) Disimulācijā izšķir: *pilno*

- noliedz jebkurus psihiskos traucējumus gan tagadnē, gan pagātnē un daļējo - noliedz tikai atsevišķu daļu.³⁶

Ārstam ir rūpīgi jāizvērtē personas, kurām tiek veiktas tiesu psihiatriskās vai psiholoģiskās ekspertīzes, nedrīkst pieļaut kļūdu, ka persona, kura ir nepieskaitāmības stāvoklī nonāk apcietinājumā un tiek atzīta par pieskaitāmu, un otrādāk, proti, personu, kas ir pieskaitāma atzīt par nepieskaitāmu un sniegt tiesai rekomendējoša rakstura atzinumu.

³⁶ Nikifrovs O. Tiesu psihiatrija lekciju konspekts, Rīga 2007. - 44.lpp

3. Medicīniska rakstura piespiedu līdzekļi personai, kas ir atzīta par nepieskaitāmu

Medicīniska rakstura piespiedu līdzekļa piemērošanai nevar pieiet tik vienkāršoti, jo likt vienlīdzības zīmi starp garīgi slimas personas nodarīto sabiedriski kaitīgu darbību un Krimināllikumā paredzēto sodu nebūtu pareizi. Medicīniska rakstura piespiedu līdzeklis nav sods, tam nenosaka laiku, bet līdzekļi groza vai atceļ pēc psihiatru ieteikuma, kad ir sasniegti pietiekami ārstēšanas rezultāti. Par šī līdzekļa piemērošanu tiesa tiesas sēdes laikā dod vārdu psihiatrijas ekspertiem, kur eksperts skaidro apstākļus un iemeslus ar kuriem var personu atzīt par nepieskaitāmu. Eksperti dodot rekomendāciju par medicīniska rakstura piespiedu līdzekļa piemērošanu un tā veidu vadās no personas izdarītās sabiedriski bīstamās darbības rakstura, no garīgo traucējumu veida, norises, prognozes, no pacienta spējas kaut daļēji saprast savu garīgo traucējumu esamību - tātad no kritikas spējām, no personas vēlēšanās labprātīgi ārstēties. Kā zināms garīgo traucējumu viena no raksturīgām pazīmēm ir kritikas spēju zudums, un kategoriski iebildumi pret ārstēšanu. Nevar rekomendēt nodot garīgi slimu cilvēku radnieku gādībai vai piemērot kaut ambulatora rakstura medicīniska rakstura piespiedu līdzekli, ja slimais izdarījis, piemēram, huligāniskas darbības, bet viņa garīgo traucējumu ietvaros tiek atrastas idejas izrēķināties ar kādu personu; vai arī ja ir zināms, ka slimais labprātīgi ārstēšanu nepieņems, kas savukārt pasliktinās viņa psihisko stāvokli un tādejādi sociāli bīstamu darbību.³⁷

Par šo tematu ir dažādi uzskati, dažādas domas un viedokļi, kas autoram lika apdomāties par to cik pareizi ir piemērot nepieskaitāmām personām medicīniska rakstura piespiedu līdzekļus, manuprāt, tas ir diezgan loģiski un pareizi, jo nepieskaitāma persona tā ir slima persona, kura nespēj valdīt par sevi. Autors neveicu nekādu aptauju, arī nerakstīju anketas, bet vienkārši aprunājās par šo tematu ar dažāda vecuma personām. Un daudzi uzskata to, ka medicīniska rakstura piespiedu līdzekļi, jeb kā autors skaidro, ievietošana psihiskajā slimnīcā personām, kuras ir izdarījušas noziedzīgus nodarījumus, kas paredzēti Krimināllikumā un šo personu nesaukšana pie kriminālatbildības, jeb neievietošana cietumā, ir negodīga, jo daži uzskata, ka personām, kuras ir nozagušas kaut ko, kuras ir noslepkavojušas kādu vai arī

³⁷ <http://www.politika.lv/508/did/4765/> (2011-10-25)

izdarījušas citas Krimināllikumā paredzētās darbības ir jāievieto ieslodzījuma vietās. Šīs domas un viedokļus ir izteikušas personas, kuras nav ne praktiski, ne teorētiski saskārušās ar šo tematu. Kā jau autors minēju autora domas ir savādākas un autors uzskatu, ka nepieskaitāmām personām ir jābūt īpaša pieeja.

3.1. Medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu noteikšana un piemērošana personai, kas ir atzīta par nepieskaitāmu

Saskaņā ar Krimināllikuma 69.panta pirmo daļu „Tiesa var noteikt šajā likumā paredzētos medicīniska rakstura piespiedu līdzekļus personām, kuras izdarījušas šajā likumā paredzētos nodarījumus, būdamas nepieskaitāmības stāvoklī vai pēc nodarījuma izdarīšanas vai sprieduma taisīšanas saslimušas ar psihisku slimību, kas atņēmusi tām spēju saprast savas darbības vai tās vadīt, ja šī persona pēc izdarītā nodarījuma rakstura un sava psihiskā stāvokļa dēļ ir bīstama sabiedrībai.” Savukārt Krimināllikuma 69.panta otro daļu „Piespiedu ārstēšanu un ārstniecības tipu nosaka tiesa atkarībā no tā, ar kādu psihisku slimību attiecīgā persona ir saslimusi un kādas ir šīs personas nodarījuma raksturs. Nosakot ārstēšanu psihiatriskajā slimnīcā (nodaļā), tās tipu izraugās ārstniecības iestāde.” Krimināllikuma 69.panta rešo daļu „Personai, kas pēc noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas vai sprieduma taisīšanas saslimusi ar psihisku slimību, kura atņēmusi tai spēju saprast savu darbību vai to vadīt, pēc izveļošanās tiesa var piespriest sodu, ja nav izbeidzies noilguma termiņš, vai nav cita pamata tās atbrīvošanai no kriminālatbildības vai soda.”

Atsaucoties uz šī panta pirmo, otro un trešo daļu ir pilnīgi saprotams tas, ka medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu noteikšana un piemērošana notiek personām, kuras noziedzīgā nodarījuma laikā ir bijušas nepieskaitāmas, tātad vai nu jau sirgušas ar kādu no psihiskām slimībām, vai nu nepieskaitāmības stāvoklis ir radies nesen pirms noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas vai tieši noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas laikā. Tad vēl medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu noteikšana un piemērošana notiek personām, kuras pēc noziedzīgā nodarījuma vai pēc tiesas sprieduma pasludināšanas ir saslimušas ar psihisku slimību, kura maina personas uzvedību, spēju pilnvērtīgi darboties, spriest, vadīt un saprast savu darbību. Tātad personai un laiku ir jāatbrīvo no kriminālatbildības piemērojot medicīniska rakstura piespiedu līdzekļus ar mērķi izārstēt šo personu un tad pēc ārstēšanas piespriest sodu, kas paredzēts Krimināllikumā.

Vadoties pēc tiesu psihiatra atzinuma, ar kuru tiesu psihiatra eksperts rekomendē personu, kura izdarījusi noziedzīgo nodarījumu atzīt par nepieskaitāmu, vadoties pēc veiktajām pārbaudēm, kas izdarītas ekspertīzes laikā un, kuras apstiprina personas nepieskaitāmību. Tiesa ir tā, kas nosaka piespiedu ārstēšanu un ārstniecības iestādes tipu. Respektīvi, pēc Krimināllikuma 68.panta pirmās daļas 1.,2.,3.punkta, tiesa nosaka vai ārstēšana būs ambulatoriska tipa (nepieskaitāmai personai atrodoties tuvinieku gādībā vai personas, kas veic slimnieku kopšanu un tuvumā esošās medicīnas iestādes uzraudzībā) vai arī stacionāra tipa ārstēšanu, kas persona tiek ievietotas psihiatriskajā slimnīcā.

Lai tiesa varētu noteikt medicīniska rakstura piespiedu līdzekļus tad saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 595.panta pirmo daļu, pirmstiesas procesā ir jānoskaidro šādi apstākļi:

1. noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas apstākļi;
2. vai noziedzīgo nodarījumu ir izdarījusi pārbaudāmā persona;
3. vai šī persona noziedzīga nodarījuma izdarīšanas laikā ir slimojusi ar psihiskiem traucējumiem, kuru dēļ nav varējusi saprast savas darbības vai tās vadīt;
4. apstākļus, kas nepieļauj soda piemērošanu, ja persona ar psihiskiem traucējumiem ir saslimusi pēc noziedzīga nodarījuma;
5. pārbaudāmo personu raksturojošus datus;
6. noziedzīga nodarījuma rezultātā radītā kaitējuma raksturu un apmēru.

Ja pirmstiesas procesa laikā ir noskaidroti visi šie iepriekš uzskaitītie apstākļi, tad saskaņā ar KPL 595.panta otro daļu tiesa var noteikt medicīniska rakstura piespiedu līdzekļus.

Un pēc KPL 604.panta par krimināllietas izlemšanu tiesai ir jāizlemj šādi jautājumi:

1. vai ir noticis noziedzīgs nodarījums;
2. vai šo noziedzīgo nodarījumu izdarījusi persona, pret kuru notiek process;
3. vai persona noziedzīgu nodarījumu izdarījusi būdama pieskaitāmības vai nepieskaitāmības stāvoklī, un vai tai ir psihiski traucējumi lēmuma pieņemšanas brīdī;
4. vai persona ar psihiskiem traucējumiem saslimusi pēc noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas, un vai šī saslimšana nav pārejoša un tādēļ lietas izskatīšana būtu jāaptur;

5. vai persona ir bīstama sabiedrībai;
6. kādi medicīniska rakstura piespiedu līdzekļi tai ir nosakāmi.

Pēc KPL panta var izsecināt, ka medicīniska rakstura piespiedu līdzekļus var piemērot pirmstiesas procesa laikā izmeklēšanas tiesnesis vai Kriminālprocesa laikā tiesa.

Ņemot vērā KL 69.panta pirmo daļu un KPL 595.panta pirmo, trešo un ceturto daļu, 604.panta trešo un ceturto punktu, ja persona izdarījusi KL paredzētu noziedzīgo nodarījumu būdama nepieskaitāmības stāvoklī, pirmstiesas procesā vai tiesā kriminālsoda tiek atcelts un personai, kura ir izdarījusi KL paredzētu nodarījumu nosaka kādu no medicīniska rakstura piespiedu līdzekļiem.

Personai, kura ir saslimusi ar psihisku slimību pēc noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas, bet pirms notiesāšanas tiesa par nepieskaitāmu atzītajai personai piemēro kādu no medicīniska rakstura piespiedu līdzekļiem, bet pēc izvešēšanas pirmstiesas process vai lietas izskatīšana tiek turpināta un personai piespriež sodu par izdarīto, ja vien nav izbeidzies noilguma termiņš vai nav cita pamata tās atbrīvošanai no kriminālatbildības un soda, piemēram, amnestija, saslimšana ar citu smagu, neārstējamu slimību (KL 59.panta sestā daļa, kur minēts, „ja persona, kura notiesāta par noziedzīgu nodarījumu vai kurai sods noteikts ar prokurora priekšrakstu par sodu, pēc sprieduma pasludināšanas vai pēc tam, kad prokurors izdevis priekšrakstu par sodu, saslimusi ar citu smagu, neārstējamu slimību, tiesa var atbrīvot šo personu no soda izciešanas.” Ja tiesas noteiktais sods jāizcieš, tādā gadījumā laiku, kurā piemērots medicīniska rakstura piespiedu līdzeklis, ieskaita tiesas noteiktajā sodā. Un savukārt, ja persona pēc sprieduma taisīšanas ir saslimusi ar psihisku slimību, kas atņēmusi tai spēju saprast savu darbību vai to vadīt, tiesa personu atbrīvo no soda un tai var noteikt kādu no medicīniska rakstura piespiedu līdzekļiem, ja tā pēc izdarītā nodarījuma rakstura un sava psihiskā stāvokļa dēļ ir bīstama sabiedrībai.³⁸

Visos iepriekš minētajos gadījumos ir jākonstatē tas, vai persona pēc izdarītā nodarījuma rakstura un sava psihiskā stāvokļa dēļ ir bīstama sabiedrībai, jo, ja nepiekaitama persona nav bīstama sabiedrībai, tiesa var KL 68.panta pirmās daļas pirmo punktu medicīniska rakstura piespiedu līdzekļi, ārstēšanu ambulatoriska tipa medicīnas iestādē, atbrīvojot personu no kriminālatbildības.

³⁸ Krastiņš U. Liholaja V. Niedre A., Krimināltiesības. Vispārīgā daļa, Rīga: TNA, 2008. – 479.lpp.

Izskatīsim dažus krimināllietu lēmumus par medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu.

Krimināllieta ar lietas Nr.11090046108, kura ir Bakalaura darba Pielikums Nr.1³⁹, par medicīniska rakstura piemērošanu personai E.G., kur tika konstatēts, ka E.G. izdarījis svešas mantas prettiesisku iegūšanu, ja to izdarījusi persona, kurai šī manta ir uzticēta. Tātad KL 179.panta pirmā daļa. Ar 2009.gada 26.maija lēmumu tika pieņemts lēmums par KP turpināšanu medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu noteikšanu. 2009.gada 3.martā Kompleksās stacionārās tiesu psihiatriskās, tiesu psiholoģiskās ekspertīzes atzinuma Nr.233/2009. ir pierādīts tas, ka nozieguma izdarīšanas brīdī E.G. ir slimojis ar hronisku psihisku slimību-vienkāršo šizofrēniju uz mērenas organiskas galvas smadzeņu disfunkcijas fona, ko izraisījis agrīns organisks galvas smadzeņu bojājums. Tātad tiesu psihiatrijas eksperts iesaka atzīt personu par nepieskaitāmu un līdz ar to noteikt medicīniska rakstura piespiedu līdzekli-ārstēšanos pie psihiatra ambulatoriskā medicīnas iestādē. Līdz ar to tiesa nolemj atzīt personu E.G. par nepieskaitāmu, atbrīvojot no KL 179.panta pirmās daļas paredzētā soda vadoties pēc KL 13.panta un 68.panta pirmās daļas 1.punkta un KPL 603. - 605. pantam. Piemērot medicīniska rakstura piespiedu līdzekli – ambulatorisku ārstēšanu medicīnas iestādē.

Tiesa vadījās pēc tiesu psihiatra eksperta atzinuma un atzinumā arī tika norādīta personas psihiskā slimība, kura ir par pamatu personas atzīšanai par nepieskaitāmu.

Būtiskākais un galvenais mūsaprāt ir tieši sabiedrības intereses un sabiedrības drošība, jo, ja noziedzīgais nodarījums būtu bīstams sabiedrības drošībai un līdz ar to personas psihiskā slimība būtu spēcīgāka, neskatoties uz to tiesai būtu jāpiemēro cits medicīniska rakstura piespiedu līdzeklis

Šajā lietā un visās pārējās galvenais ir tas, lai nebūtu pārkāptas cilvēktiesības ar nepareizu piespiedu līdzekļa piemērošanu.

Vienīgi pretrunas rodas ar medicīniska rakstura piespiedu līdzekļa piemērošanas laiku, jo ne KL ne KPL neparedz konkrētu laiku un termiņu, kurā personai būtu jāierodas, lai uzsāktu ārstēšanu. Tātad persona varētu arī nedoties uz ārstniecības iestādi pakalpi nepieciešamai ārstēšanai un līdz ar to pastāv iespēja, ka personai psihiskais stāvoklis pasliktināsies. Konkrētā laika sprīdī medicīnas iestāde, kurā bija paredzēta ambulatoriska ārstēšana uz tiesu, kurā bija lemts par medicīniska rakstura

³⁹ Skatīt Pielikums 1

piespiedu līdzekļu piemērošanu, nosūta ziņojumu par personu vai tā ir ārstējusies, un, ja ir tad kādi ir rezultāti un, ja nav tad tiesa izskata lietu pēc būtības no jauna.

Pēc Pielikuma Nr.2⁴⁰ tika nolemts personai piemērot medicīniska rakstura piespiedu līdzekli ambulatorisku ārstēšanu medicīnas iestādē, ņemot vērā ekspertes atzinumu un nepieskaitāmās personas vecāku paskaidrojumus. Tiesas nolēmums nebija tāds kādu rekomendēja tiesu psihiatriskais eksperts. Par noziedzīgu nodarījumu, kas bija kvalificēts pēc KL 81.panta, tiesu eksperte atzinumā vērtēja kā sabiedrībai bīstamu ne tikai virtuālā vidē, bet gan arī realitātē, un, ka pie personas V.L slimības varētu notikt agresiju izpausme. Eksperte rekomendēja personas medicīnisko piespiedu līdzekli, ka ārstēšanu vispārēja tipa psihiatriskajā slimnīcā, vadoties pēc adaptācijas spējas un no attiecībām ar tuviniekiem.

Tiesa izklausot pārstāvja paskaidrojumus nolēma piemērot ambulatorisku ārstēšanu medicīnas iestādē.

Protams, persona tika atzīta par nepieskaitāmu un tika atbrīvota no kriminālatbildības.

Tiesa pieņem lēmumu vadoties no visiem būtiskajiem apstākļiem, šim lēmumam par labu bija tas, ka persona V.L. reālajā dzīvē strādāja, bija darbīgs, spējīga persona, darbavietā izturējās pozitīvi, sūdzību nebija un agresivitātes pazīmes arī nav bijušas. Nodarījumu veicis savas slimības ietekmē, kad nav spējis saprast savas darbības. Tieši tāpēc tiesa nolēma piespiest ambulatorisku ārstēšanu medicīnas iestādē.

Runājot par medicīniska rakstura piespiedu līdzekli – ārstēšanu vispārēja tipa psihiatriskajā slimnīcā. Tiesa to piemēro, ja persona ir bīstama sabiedrībai, kā arī var apdraudēt sevi.

Pēc Pielikuma Nr. 2.1.⁴¹, kas ir saistīts ar pielikumu Nr.2 ir redzams arī tas, ka personai, kurai ir neatgriezeniska psihiska slimība tiesa var nolemt turpināt ambulatorisku ārstēšanu, lai persona būtu pastāvīgā ārstu uzraudzībā un gadījumā, ja pasliktinātos veselības stāvoklis ārsti par to ziņotu tiesā un tiesa pieņemtu vajadzīgo lēmumu.

Piemēram, Pielikumā Nr.3⁴², tika piemērots medicīniska rakstura piespiedu līdzeklis – ārstēšana vispārēja tipa psihiatriskajā slimnīcā. Eksperta atzinumā teikts, ka persona nespēja savas psihiskās slimības dēļ saprast un vadīt savas darbības, kā arī

⁴⁰ Skatīts Pielikums Nr.2

⁴¹ Skatīt Pielikumu Nr.2.1.

⁴² Skatīt Pielikums Nr.3

atrunāts ir tas, ka savas slimības dēļ nevarot piedalīties pirmstiesas un tiesas procesā, jo tas var būtiski pasliktināt veselības stāvokli. Kā arī tika rekomendēts šai nepieskaitāmai personai nolemt medicīniska rakstura piespiedu līdzekli – ārstēšanu vispārēja tipa psihiatriskajā slimnīcā, jo savas slimības dēļ persona var apdraudēt sevi un sabiedrību, kā arī ir pamats uzskatīt, ka persona labprātīgi ambulatoriskā veidā neārstēsies, tāpēc nepieciešama ievietošana stacionārā, lai persona būtu ārstu uzraudzībā.

Tiesa neapšaubīja eksperta atzinumu un rekomendāciju un pieņēma medicīniska rakstura piespiedu līdzekli – ārstēšanu vispārēja tipa psihiatriskajā slimnīcā.

Šajā nolēmumā ir arī minēts, tas, ka persona vienā gadījuma ir rīkojusies pēc citas personas pieprasījuma, tas nozīmē, ka šādas personas, kuras ir atzīstamas par nepieskaitāmām ir viegli ietekmēt un vadīt, un pamudināt uz noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu, jo šī nepieskaitāmā persona sava veselības stāvokļa dēļ nespēj vadīt un saprast savas darbības, kā arī ir viegli pamudināma uz noziedzīga nodarījuma izdarīšanu pat bez savas gribas. Tas sanāk tā, nepieskaitāmās personas darbības vada otrā persona, kurai par labu šī nepieskaitāmā persona veic noziedzīgo nodarījumu.

Medicīniska rakstura piespiedu līdzekļa – ārstēšana specializētā psihiatriskajā slimnīcā (nodaļā) ar apsardzi.

Parasti un pēc būtības būtu jābūt tā, ka šo medicīniska rakstura piespiedu līdzekļa veidu piemēro personām, kas ir izdarījušas smagu vai sevišķi smagu noziegumu, kuras ir sevišķi bīstamas sabiedrības drošībai

Aplūkosim Pielikumu Nr.4⁴³, kur persona ir izdarījusi sevišķi smagu noziegumu, kas ir kvalificējams pēc KL 118.panta 2.punkta. Persona A.K. ir izdarījusi divu personu tīšu slepkavību.

Personai A.K. tika veiktas divas tiesu psihiatriskās un psiholoģiskās ekspertīzes. Pirmā 2007.gada 23. februārī, kas bija vairāk kā mēnesi pēc noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas un otra 2007.gada 20.maijā, kas bija veikta četrus mēnešus pēc pirms ekspertīzes. Pirmajā ekspertīzē, eksperti atzina, ka persona ir bijusi pie skaidra prāta būdama pieskaitāma, bet rekomendēts atzīt par ierobežoti pieskaitāmu, kā arī šī ekspertīze tika veikta ambulatoriskā veidā, bet otrā ekspertīzē tika atzīts tas, ka persona esot bijusi pieskaitāma, bet sakarā ar organiskiem personības traucējumiem, rekomendēts atzīt par nepieskaitāmu, jo šo personības traucējumu dēļ persona A.K.

⁴³ Skatīt Pielikums Nr.4

nespēja vadīt un saprast savas darbības. Tiesa vadoties pēc ekspertīzes rezultāta un ekspertu paskaidrojumiem un atzinumiem tiesā, nolēma personu A.K. atzīt par nepieskaitāmu un piemērot medicīniska rakstura piespiedu līdzekli – ārstēšanu specializētā tipa psihiatriskajā slimnīcā (nodaļā) ar apsardzi, jo personas atrašanās sabiedrībā ir ļoti bīstama, kā arī persona apdraud ne tikai sabiedrību, bet arī pati sevi.

Šeit rodas problēmu jautājumi, kāpēc uzreiz netika noteikta stacionārā tiesu psihiatriskā ekspertīze, kāpēc starp ekspertīzēm tik liela atstarpe. Varētu pieņemt tādu secinājumu un iespēju, kas pastāv saskaņā ar KPL 272.panta pirmās daļas un otrās daļas 1.puntu, ka persona A.K. atradās apcietinājumā, šajā laika sprīdī, līdz tika pieņemts lēmums par stacionāra tipa tiesu psihiatrisko ekspertīzi. Un es izslēdzu domu un iespēju, ka šī persona varētu atrasties brīvībā pēc noziedzīga nodarījuma izdarīšanas, jo tas apdraudētu apkārtējo sabiedrību un varētu pasliktināt personas uztveri un psihisku, ņemot vērā to, ka šī persona tiktu noteiktā sabiedrības grupējumā noniecināta un pazemota. Respektīvi, ja persona atradās apcietinājumā, tad rupji tika pārkāptas cilvēku tiesības, jo personai, kurai ir izteiktas nepieskaitāmas personas pazīmes, ir nepieciešama speciāla aprūpe. Atrodoties apcietinājumā, šo personu, atsevišķi apstākļi, var pamudināt un nelikumīgām darbībām, kā arī uz suicīdismu, jeb pašnāvību. Kas atsevišķi praksē varētu būt novērojama. Jo ir zināmi gadījumi, kad persona, kas atrodas apcietinājumā, atsevišķu psiholoģisku apsvērumu dēļ, jeb apkārtējo personu spiediena rezultātā, izdara pašnāvību.

Un suicīdiskas tieksmes kā zināms ir psiholoģi negatīva rezultāta iznākums.

Aprunājoties ar Tiesu psihiatrijas ekspertu Dk. A.Apsīti, pēc viņas uzskatiem viens no problēmu jautājumiem varētu būt tieši laika sprīdis, kurš pāriet no noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīža līdz brīdim, kad tiek noteikta psihiatriskā ekspertīze. Ne KL, ne KPL nav minēts noteikt termiņš, kurā būtu ieteicams nodot personu tiesu psihiatrijas ekspertiem uz pārbaudēm, lai apstiprinātu to, vai persona ir nepieskaitāma vai nav.

Pielikumā Nr.5⁴⁴ Medicīniska rakstura piespiedu līdzekli – ārstēšanos vispārēja tipa psihiskajā slimnīcā (nodaļā) tika piemērota personai, kurai pēc ārstu slēdziena noziedzīga nodarījuma brīdī ir bijuši persistējoši (greizsirdības) murgi un, personai, šie psihiskie traucējumi ir arī pašreiz. Psihisko traucējumu dēļ, I.K. noziedzīgā

⁴⁴ Skatīt Pielikums Nr.5

nodarījuma brīdī nespēja saprast savu darbību un to vadīt, kas atbilst juridiskajam kritērijam – nepieskaitāms.

Šajā konkrētajā gadījumā cietusī persona bija I.K. sieva I.A., kura sava vīra persitējošo murgu dēļ bija guvusi īslaicīgus veselības traucējumus, kā arī tādus miesas bojājumus, kas nav izraisījuši veselības traucējumus, kas kvalificējami Krimināllikuma 130.panta otrās daļas.

Pēc būtības, autorprāt, šis gadījums ir uzskatāms par vardarbību ģimenē, jo sieva I.A. ir cietusi ne tikai fiziski, bet arī morāli. Ņemot vērā to, ka šīm personām ir kopīgs bērns, tad bērnam arī ir bijusi morāla trauma piedzīvojot un dzirdot vecāku starpā esošos strīdus, bērnam tādā veidā varētu būt ietekmēta psihiskā uztvere.

Lai šādas ģimenes, kur notiek starp laulātajiem strīdi un, kur abu kopīgais bērns vai bērni cieš un jebkurā gadījumā kļūst par upuri šajā situācijā, tad ir nepieciešama regulāra šādu ģimeņu apsekošana un uzraudzība.

Ņemot vērā to, ka Bakalaura darba tēma ir Medicīniska rakstura piespiedu līdzekļi personai, kas ir atzīta par nepieskaitāmu, tad šīs nepieskaitāmās personas vajadzētu ārstēt un uzraudzīt pastiprināti, lai šī persona savas slimības dēļ nespētu apdraudēt savu ģimeni, sevi un sabiedrību.

Pielikumā Nr.6⁴⁵ ir ļoti labs piemērs tam, ka persona sirgst ar psihiskiem traucējumiem un, kuri nav atgriezeniski pēc noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas.

Tātad, S.S. noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdī jau ir slimojis ar psihiskiem veselības traucējumiem, bet tie nav uzskatāmi par pamatu personas atzīšanai par nepieskaitāmu, jo tie neliedz saprast un vadīt savas darbības.

Savukārt pēc noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas S.S. psihiskais veselības stāvoklis ir pasliktinājies un atbilstoši Krimināllikuma 69.panta pirmajai daļai tiesa var noteikt šajā likumā paredzētos medicīniska rakstura piespiedu līdzekļus personām, kuras izdarījušas šajā likumā paredzētos noziedzīgos nodarījumus un pēc šo noziedzīgo nodarījumu izdarīšanas ir saslimušas ar psihisku slimību, kura ir atņēmusi spēju saprast un vadīt savas darbības.

Ņemot vērā to, ka S.S. jau ir sodīts 10 reizes par vardarbīgiem noziegumiem. Un pēc pēdējā noziedzīgā nodarījuma ir saslimis ar psihisku slimību un nespēj saprast savas darbības un tās vadīt, izmaiņas psihiskajā darbībā ir stabilas, neatgriezeniskas un progresējošas.

⁴⁵ Skatīt Pielikums Nr.6

S.S. apdraud ne tikai savu veselību, bet arī ir bīstams sabiedrībai. Un pēc šiem secinājumiem S.S. ir jāizolē no sabiedrības.

Aplūkojot šo tiesas lēmumu un pēc lēmuma izvērtējot S.S. personību ir skaidri redzams, ka S.S. ir jau pieredzējis noziedznieks, kura psihies stāvokli ir ietekmējis tas, ka persona vairākas reizes jau ir atradusies ieslodzījumā un respektīvi, pastāv iespēja, ka personai jau ieslodzījuma laikā ir pasliktinājies psihies stāvoklis un ņemot vērā to, ka persona varētu simulēt ar savu veselību, lai netiktu atkārtoti ieslodzījumā, bet gan, lai tiktu ārstniecības iestādē.

Iepriekš minētais ir autora izteikta pieļaujāmība, kas varētu atspoguļoties realitātē.

3.3. Medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu grozīšana vai izbeigšana personai, kas ir atzīta par nepieskaitāmu

Tāpat kā personai, kurai ir piespriests kriminālsods un, kurai pēc laika var šo sodu grozīt vai atcelt sakarā ar personas uzvedību atrodoties ieslodzījuma vietā, tāpat arī nepieskaitāmai personai, bet tikai ar tiesu psihiatra atzinumu un ieteikumu var mainīt noteikto medicīniska rakstura piespiedu līdzekli no augstāka un stingrāka un zemāku un ne tik stingru. Respektīvi, ja persona atrodas specializēta tipa psihiatriskajā slimnīcā ar apsardzi, tad pēc laika vai nu šī persona pati, vai eksperts var iesniegt tiesā prasību par medicīniska rakstura piespiedu līdzekļa veidu. Un, ja tiesa saņem pozitīvu atzinumu no tiesu eksperta, tad tiesa var izlemt par labu prasījumam, bet, ja nav pamatota pamatojuma prasījumam, tad tiesa atstāj negrozītu iepriekš pasludināto lēmumu.

Pēc KL 69.panta ceturtajā daļā ir teikt, ka „Medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu izbeidz vai to groza tiesa pēc iestādes atzinuma, ja attiecīgā persona izveseļojusies vai saslimšanas raksturs mainījies tiktāl, ka nav nepieciešams šādus līdzekļus piemērot.”

Pēc Pielikuma Nr. 4.1⁴⁶ ir redzams, ka persona, kura ir nepieskaitāma var iesniegt tiesā lūgumu par medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu grozīšanu vai atcelšanu.

⁴⁶ Skatīt Pielikumu Nr. 4.1

Uz kuru tiesa pieprasa sniegt no ārstiem atzinumu par nepieskaitāmās personas veselības stāvokli. Tiesa, tiesas sēdes laikā uzklausa ārstu komisijas pārstāvi, kurš komentē un paskaidro tiesai iemeslus, kāpēc būtu jāgroza, jāatceļ vai atstāt negrozītu pieņemto medicīniska rakstura piespiedu līdzekli.

Šajā konkrētajā lietā, Rīgas Psihiatrijas un narkoloģijas centra pārstāvis uzturēja ārstu komisijas sniegto atzinumu un paskaidroja tiesai, ka uz doto brīdi persona varētu būt bīstama sabiedrībai un tādējādi vēl ir nepieciešama ārstēšana. Kā arī pārstāvis tiesu lūdz piemēroto medicīniska rakstura piespiedu līdzekli negrozīt.

Pielikumā Nr.4.2⁴⁷ ir redzams, ka tiesa pēc savas iniciatīvas un saskaņā ar Kriminālprocesa 607.panta ceturto daļu, kur tiesa, kas pieņēmusi lēmumu par medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu noteikšanu, pēc savas iniciatīvas izskata jautājumu par tā atcelšanu vai grozīšanu, ja gada laikā pēc pēdējās lietas izskatīšanas nav saņemts lūgums vai ierosinājums atcelt vai grozīt noteikto medicīniska rakstura piespiedu līdzekli, ir saņēmusi no ārstu komisijas atzinumu par personas veselības stāvokli, un pārstāvis tiesas laikā uztur un skaidro ārstu komisijas atzinumu, ka arī skaidro, ka persona vairāk nav bīstama sabiedrībai un, ka tiesa varētu grozīt piemēroto medicīniska rakstura piespiedu līdzekli ārstēšanu specializētā psihiatriskajā slimnīcā (nodaļā) ar apsardzi pret ambulatorisku ārstēšanu medicīnas iestādē. Kā skaidro pārstāvis, šis medicīniska rakstura piespiedu līdzeklis ļautu nepieskaitāmajai personai ātrāk atgriezties sabiedrības dzīvē.

Rezultātā tiesa nolemj grozīt pieņemto medicīniska rakstura piespiedu līdzekli ārstēšanu specializētā psihiatriskajā slimnīcā (nodaļā) ar apsardzi pret ambulatorisku ārstēšanu medicīniskā iestādē.

Pēc autora domām šis grozīšanas veids ir aplams, ja iepriekš ir bijis noteikts pats stingrākais medicīniska rakstura piespiedu līdzeklis ārstēšana specializētā psihiatriskajā slimnīcā (nodaļā) ar apsardzi pret ambulatorisku ārstēšanu medicīnas iestādē, neskatoties uz to, ka nepieskaitāmās personas stāvoklis ir uzlabojies un ir pamats uzskatīt, ka persona nav kaitīga sabiedrībai, tiesai tomēr vajadzēja grozīt pieņemto Krimināllikuma 68.panta pirmā punkta trešo daļu pret Krimināllikuma 68.panta pirmās daļas otro punktu, kas ir ārstēšana vispārēja tipa psihiatriskajā slimnīcā (nodaļā), jo šādā veidā ārstam būs lielāka iespēja novērot nepieskaitāmās personas uzvedību, uztveri pret sabiedrību, komunikēšanās spējas un, ja šis personas

⁴⁷ Skatīt Pielikumu Nr.4.2

turpmākā uzvedība nemainās, tad ir pamats grozīt uz ambulatorisku ārstēšanu medicīnas iestādē.

Tik strauji pieņemtos medicīniska rakstura piespiedu līdzekļus nevajadzētu manīt, jo personai atrodies slimnīcā mainās uztvere par dzīvi, sabiedrību, persona savā veidā degradējas un pēc iznākšanas no stingras kontroles brīvībā persona varētu apjukt un šis apjukšanas brīdis varētu būt par iemeslu, lai nepieskaitāmā persona savas slimības dēļ nespējot saprast un vadīt savu darbību izdarītu jauno noziedzīgo nodarījumu. Tātad nepieskaitāma persona atkal kļūtu kaitīga sabiedrības drošībai.

Pēc Pielikuma Nr.5.1.tiesa saņem no ārstēšanas iestādes ierosinājumu par to, ka nepieciešams turpināt uzsākto ārstēšanu un negrozīt pieņemto medicīniska rakstura piespiedu līdzekli, sakarā ar to, ka veselības stāvoklī ir izmaiņas, kuras ir negatīvi pasliktinājušās.

Pielikumā Nr. 5.2⁴⁸ var aplūkot situāciju, kas nepieskaitāmās personas pārstāvis var iesniegt kasācijas sūdzību sakarā ar to, ka nepiekrīt un ir motivēti iebildumi pret iepriekš pieņemto lēmumu.

Tiesa uzklusot sūdzības iesniedzēju, izskatot un analizējot iepriekš pieņemto tiesas lēmumu, pieņem motivētu lēmumu noraidīt kasācijas instancē iesniegto sūdzību, pamatojoties ar to, ka iepriekš pieņemtais lēmums ir pareizi piemērots. Un pareizi ir izvēlētas tiesību normas.

Savukārt Pielikums Nr.5.3⁴⁹ mums parāda to, ka, ja tiesa saņem no ārstniecības iestādes, kurā persona ārstējas motivētu iesniegumu, un, kuru persona, kura pārstāv šo ārstniecības iestādi, spēj uzturēt un paskaidrot, un pārliecināt tiesu ar konkrētiem faktiem par to, ka persona, kurai tika piemērots medicīniska rakstura piespiedu līdzeklis nav vairāk kaitīga sabiedrība un neapdraud tās drošību, var lūgt grozīt. Šajā gadījumā grozīt no ārstēšanas vispārēja tipa psihiatriskajā slimnīcā un ambulatorisku ārstēšanu medicīna iestādē.

Pēc Pielikumiem Nr. 6.1 un 6.2⁵⁰ ir redzams, ka tiesa noraida arī Rīgas Psihiatrijas un narkoloģijas centra iesniegumu par piespiesto medicīnas līdzekļu grozīšanu. Kaut arī abos pielikumos ir skaidri redzams tas, ka ārstu komisijas atzinums ir tāds, ka personas veselības stāvoklis ir stabilizējies un persona nav bīstama sabiedrībai, tiesa, ņemt vērā to, ka šī persona, kura tika atzīta par

⁴⁸Skatīt Pielikums Nr.5.2

⁴⁹Skatīt Pielikums Nr.5.3

⁵⁰Skatīt Pielikumus Nr.6.1 un 6.2

nepieskaitāmu, ir veikusi vairākus noziedzīgus nodarījumus un, kuru nodarījumu saturs liecina par to, ka šī persona varētu būt vēl kaitīga sabiedrībai ir pamats tam, lai noraidītu Rīgas Psihiatrijas un narkoloģijas centra iesniegumu par medicīniska rakstura grozīšanu.

Pielikumā Nr.6.3⁵¹ ir redzams tas, ka pēc ilgākas personas ārstēšanas tiesa var grozīt pieņemto medicīniska rakstura piespiedu līdzekli tikai tajā gadījumā, ja laikā, kad ir veikta ārstēšana personas veselības stāvoklis ir uzlabojies, persona nav veikusi kaitīgas darbības, nav izrādījusi agresivitāti un ir pakļāvusies ārstēšanai. Tiesa uzklusot kārtējo ārstu atzinumu ir pieņēmusi lēmumu grozīt medicīniska rakstura piespiedu līdzekli -ārstēšanu specializētā psihiatriskajā slimnīcā (nodaļā) ar apsardzi pret ārstēšanu vispārēja tipa slimnīcā (nodaļā).

Savukārt Pielikums Nr.6.4⁵² mums parāda to, ka personas uzvedības stāvoklis, pēc pieņemtā lēmuma grozīt medicīniska rakstura piespiedu līdzekļus, var krasi mainīties, persona sāk slikti uzvesties, sāk izteikt draudus un nepakļauties ārstēšanai. Tiesa ārstu iesniegumu noraidīja un atstāja negrozītu medicīniska rakstura piespiedu līdzekli – ārstēšanu vispārēja tipa psihiatriskajā slimnīcā (nodaļā). Pamatojoties uz to, ka iesniegumā netika minēts tas, ka personai ir pasliktinājies veselības stāvoklis.

Autors uzskata, ja persona ir sākusi izteikt reālus draudus, ņemot vērā to, ka persona ir veikusi sevišķi smagus noziegumus, ka personas uzvedības stāvoklis ir krasi pasliktinājies tiesai būtu jāņem vērā tas faktors, ka šī persona ir kaitīga sabiedrībai. Un tiesai būtu jāpieņem lēmums par medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu grozīšanu.

Secinājumi rodas tādi, ka medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu grozīšana un atcelšana saskaņā ar Krimināllikuma 69.pantu tiek noteikts tikai tādos gadījumos, kad ir pamats uzskatīt, ka nepieskaitāma persona, kurai ir noteikts medicīniska rakstura piespiedu līdzeklis, nav kaitīga sabiedrībai un pati sev.

Autors uzskata, ka nepieskaitāmāi personai, kurai piemēroti medicīniska rakstura piespiedu līdzekļi, būtu jāizslēdz iespēja iesniegt tiesai iesniegumu par medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu grozīšanu vai atcelšanu, tieši tāpat kā nepieskaitāmās personas pārstāvim, jo šīs personas var sniegt tiesā iesniegumus par piespiesto medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu grozīšanu. Paskaidrojums iepriekš minētajam ir diezgan vienkāršs, tiesā par piespiesto medicīniska rakstura piespiedu

⁵¹Skatīt Pielikums Nr.6.3

⁵²Skatīt Pielikums Nr.6.4

līdzekļu grozīšanu vai atcelšanu iesniedz tā ārstniecības iestāda, kurā ārstējas par nepieskaitāmu atzītā persona, uz tāda pamata, ka personas veselības stāvoklis ir uzlabojies, ka persona vairs nav kaitīga sabiedrībai, vai arī gluži otrādi, grozīt medicīniska rakstura piespiedu līdzekli uz medicīniska rakstura piespiedu līdzekli, kurš būtu stingrāks, piemēram, no Krimināllikuma 68.panta pirmās daļas pirmā punkta uz šī panta pirmās daļas otro punktu vai trešo punktu, respektīvi, grozīt no ambulatoriskas ārstēšanas medicīnas iestādē uz ārstēšanu vispārēja tipa psihiatriskajā slimnīcā (nodaļā), vai ārstēšanu specializēta tipa psihiatriskajā slimnīcā (nodaļā) ar apsardzi, vai no ārstēšanas vispārēja tipa psihiatriskajā slimnīcā (nodaļā) un ārstēšanu specializēta tipa psihiatriskajā slimnīcā (nodaļā) ar apsardzi.

Kā arī ņemto vērā Kriminālprocesa 604.pantu tiesa pēc savas iniciatīvas var lūgt, lai ārstu komisija sniedz atzinumu par personu, kura tika atzīta par nepieskaitāmu, veselības stāvokli, lai iespējams varētu grozīt vai atcelt piespiestu medicīniska rakstura piespiedu līdzekli, gadījumā, ja gada laikā tiesa jau nav saņēmusi iesniegumu par šīs personas piespiesto līdzekļu grozīšanu vai atcelšanu.

KOPSAVILKUMS

1. Nepieskaitāmība kā galvenais kritērijs personas atbrīvošanai no kriminālatbildības ievieojot to ārstniecības iestādē.
2. Tiesu psihiatra eksperta atzinums kā vienīgais veids, lai konstatētu un pierādītu personas nepieskaitāmības stāvokli.
3. Tiesa vienīgā iestāde, kur persona tiek atzīta par nepieskaitāmu.
4. Nepieskaitāma persona nevar būt noziedzīgā nodarījuma subjekts, tātad neiestājas kriminālatbildība.
5. nepieskaitāmības medicīniskais kritērijs kā personas psihiskās slimības, psihisko traucējumu, garīgās atpalcības nosacījums un juridiskais kritērijs kā intelektuālā un gribas momenta trūkuma pazīme.
6. Medicīniska rakstura piespiedu līdzeklis personai, kura ir atzīta ar nepieskaitāmu, ka vienīgais veids, lai pasargātu sabiedrības drošību.
7. Medicīniska rakstura piespiedu līdzeklis, vienīgais veids kā personu, kura atzīta par neieskaitāmu padarītu par sabiedrībai nekaitīgu personu.

Priekšlikumi:

1. Izveidot saturiski precīzu juridisko literatūru par medicīniska rakstura piespiedu līdzekļiem.
2. Krimināllikuma 68.pantā, kurā ir minēti medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu veidi, varētu iekļaut atrunātu normu ar kuru būtu skaidrs termiņš, laika sprādis starp pastrādāto noziedzīgo nodarījumu, personas psihiatriskās ekspertīzes veikšanu un tiesas laiku. Līdz ar to iegūtu iespēju, ka starp šiem brīžiem nebūtu iespējams personai, kura atzīta par nepieskaitāmu veikt kādu sabiedrībai kaitīgu nodarījumu, kā arī apdraudēt pati savu veselību. Papildināt pantu, ka ambulatoriskas ārstēšanas gadījumā, ja nepieskaitāma persona neapmeklē noteikto medicīnas iestādi, šīs personas pārstāvim piemērot naudas sodu un nepieskaitāmai personai tūlīt pēc neapmeklētās vizītes ārstniecības iestādē, iestādes darbiniekam jāiesniedz tūlītējs ziņojums tiesā, lai tiesa apsvērtu iespēju grozīt iepriekš noteikto medicīniska rakstura piespiedu līdzekli ambulatorisku ārstēšanu medicīnas iestādē pret ārstēšanu vispārēja tipa psihiatrijas iestādē. Lai vistiešāk pasargātu sabiedrības intereses.

3. Pēc personas iznākšanas no Psihiatriskās slimnīcas valstij būtu pienākums uzlikt nepieskaitāmās personas apsekošanu, novērošanu, kuru veiktu sociālie darbinieki, tādā veidā būtu lielāka iespēja apsekot nepieskaitāmās personas, kuras ir izdarījušas Latvijas Krimināllikumā paredzētos noziegumus, lai redzētu cik šī nepieskaitāmā persona ir nekaitīga sabiedrībai un sev.

ANOTĀCIJA

Bakalaura darba Medicīniska rakstura piespiedu līdzekļi personai, kas ir atzīta par nepieskaitāmu pētījuma mērķis ir iegūt jaunus problēmu jautājumus, kuri radās saskaroties ar šīs tēmas teorijas analīzi un praktiskās puses apskatu un izvērtēšanu.

Jebkurā gadījumā galvenā problēma saskaroties ar šo tēmu ir sabiedrības intereses un sabiedrības drošība, kuru cenšas pasargāt valsts nodalot šīs personas no dzīves realitātes pēc tā, ka persona, kura ir atzīta par nepieskaitāmu ir veikusi noziedzīgu nodarījumu, par kuru ir paredzēta Latvijas Krimināllikumā atbildība un, kurai ir piemērots medicīniska rakstura piespiedu līdzeklis, tikai tāpēc, ka šī persona nav un nevar būt par noziedzīgā nodarījuma subjektu savas nepieskaitāmības dēļ.

Bakalaura darba izstrādes rezultātā ir iegūti, pēc autora domām, nozīmīgi papildinājumi, kuri būtu noteicami Latvijas Krimināllikuma nodaļā par Medicīniska rakstura piespiedu līdzekļiem.

ANOTĀCIJA

Bachelor of work to compulsory medical treatment a person who is recognized as not capable of the study is to gain incurring of the issues of concern, which was contact whis this topic of theory analysis and practical party review and evaluation.

In any case, the main problem faced to preserve the distiction between the person and reality by the fact that a person who is recognized as not capable has made criminal offense for which the Latvian Criminal Law provides liability and, which is suitable for compulsory medical treatment, just because he does not and can not be a criminal offense subject because of their capacity.

Bachelor thesis of the results are obtained by the author's opinion, significant additions that should be detectable in the Latvian Criminal Law Section of the compulsory medical treatment.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS SARAKSTS

Literatūra

- 1.Alkoholisms aplūkojams <http://www.neslimo.lv/pme/?name=alkoholisms>
(aplūkots 2011.gada 15.oktobrī)
- 2.Judins A. Krimināltiesību terminu skaidrojošā vārdnīca, Raka, 1999.g. - 92.lpp
- 3.Krastiņš U. Kriminālsods un citi kriminālie piespiedu ietekmēšanas līdzekļi. Jurista vārds. 2007.gada 13.marta Nr.11
- 4.Prozumenta A. Vainīgā personības izvērtēšana nosakot sodu. Jurista vārds. 2009.gada 4.augusta Nr.31
- 5.Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums, Rīga: TNA 2000.g. 259.lpp
- 6.Krastiņš U. Liholaja V. Niedre A., Krimināltiesības, Vispārīgā daļa, Rīga: TNA, 2008.g. – 479.lpp.
- 7.Krastiņš U. Liholaja V. Niedre A., Krimināllikuma praktiskais komentārs, vispārīgā daļa, Rīga:AFS 2007.g. – 235.lpp.
- 8.Krastiņš U.Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības, Latvija, Austrija, Šveice, Vācija, Rīga: TNA 2006.g. 573.lpp
- 9.Krastiņš U. Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības, Latvija, Beļģija, Dānija, Nīderlande, Rīga:LU akadēmiskais apgāds, 2008.g. 493.lpp
- 10.Krastiņš U. Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības, Igaunija, Latvija, Lietuva, Rīga: TNA 2004.g. 469.lpp
- 11.Judins A, Apstākļi, kas izslēdz kriminālatbildību, Promocijas darba kopsavilkums, Rīga 2007.g. 20lpp
- 12.Strikas E., Tiesu psihiatriskajā vai kompleksajā tiesu psiholoģiskajā un psihiatriskajā ekspertīzē nonākošo likumpārkāpēju personības raksturojums, Promocijas darba kopsavilkums, Rīga, 2009.g. 77.lpp
- 13.Mežulis D. Krimināltiesības shēmās vispārīgā daļā, Zvaigzne ABC, 1999.g.143.lpp
- 14.Mincs P. Krimināltiesību kurss Vispārējā daļa Ar U.Krastiņa komentāriem, Rīga: TNA 2005.g. 251.lpp
- 15.Nepieskaitāms vai atbildīgs? Aplūkojams-
http://la.lv/index.php?option=com_content&view=article&id=316445:nepieskaitms-vai-atbildgs&catid=175&Itemid=214 (aplūkots 2011.gada 26.oktobrī)
- 16.Nikifrovs O. Tiesu psihiatrija lekciju konspekts, Rīga 2007. 49.lpp

17. Tiesu psihiatriskā ekspertīze, Izvērstas medicīnas tehnoloģijas metodes apraksts, aplūkojams <http://vec.gov.lv/lv/datu-bazes/arstnieciba-izmantojamo-medicinisko-tehnologiju-datu-baze/13-psihiatrijas-un-psihoterapijas-mediciniskie-pakalpojumi/297-pielikumi-izverstie-mediciniskas-tehnologijas-metodes-apraksti-un-citi-materiali/tiesu-psihiatriska-ekspertize> (aplūkots 2011. gada 23. oktobrī)

18. Par amatpersonas apvainošanu – psihiatriskajā slimnīcā? Aplūkojams <http://www.politika.lv/508/did/4765/> (aplūkots 2011. gada 25. oktobrī)

19. Valsts SIA „Rīgas psihiatrijas un narkoloģijas centrs” Vadības ziņojums par darbību 2010. gadā, 47.lpp

20. Антоных Ю.М. Бородин С.В. Преступность и психические аномалии, Москва: Норма 1979. с.393.

21. Дмитриевой Б.Т. Шостаковича В.Б. Ткаченко А.А. Руководство по судебной психиатрии, Москва: Медицина 2004. с.479.

22. Козаченко Я. И. Незнамова А.З. Уголовное право, Москва: М-Норма 1997. с.503.

23. Кузнецовой Ф.Н. Тяжковой М.И. Курс уголовного права, Москва: Зерцало-М, 2002. с.611.

24. Иванов Д. В. Уголовное право общая часть, Москва – Еникс 2002. с.314.

25. Егоров В.С. Лекции по Общей части уголовного права, Москва-Воронеж 2001. с.191.

Normatīvie akti

26. Krimināllikums, Rīga: AFS 2010

27. Kriminālprocesa likums, Rīga: Latvijas Vēstnesis 2010. Latvijas Republikas

28. Latvijas Republikas Satversme aplūkojams - <http://www.likumi.lv/doc.php?id=57980> (aplūkots 2011. gada 21. oktobrī)

29. Krievijas Kriminālkodekss aplūkojams - <http://www.ugolkod.ru/statya-97> (aplūkots 2011. gada 19. oktobrī)

30. Vācijas Kriminālkodekss aplūkojams - <http://www.iuscomp.org/gla/satutes/StGB.htm> (aplūkots 2011. gada 19. oktobrī)

Tiesu prakse

31. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2007. gada 15. oktobra Lēmums, Lietas Nr. 11091000407

32. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2008. gada 17. decembra Lēmums, Lietas Nr. 11091000407

33. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2011.gada 19.oktobra Lēmums, Lietas Nr. 11091000407
34. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2009.gada 8.decembra Lēmums, Lietas Nr. K04-450-09/10
35. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2011.gada 23.marta Lēmums, Lietas Nr. K04-0450-09/10
36. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2010.gada 28.jūnija Lēmums, Lietas Nr. 11090046108
37. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2010.gada 1.decembra Lēmums, Lietas Nr. 1109014209
38. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesu kolēģijas 2008.gada 9.maija Lēmums, Lietas Nr. K 04-203-08/8
39. Rīgas rajona tiesas 2009.gada 7.janvāra Lēmums, Lietas Nr. 11351009008
40. Rīgas rajona tiesas 2010.gada 19.augusta Lēmums, Lietas Nr. 11351009008
41. Latvijas Republikas Augstākās tiesas senāta 2010.gada 15.jūnija Lēmums, Lietas Nr. SKK-324/10
42. Rīgas rajona tiesas 2010.gada 23.aprīļa Lēmums, Lietas Nr. 11351009008
43. Rīgas apgabaltiesas 2011.gada 27.jūlija Lēmums, Lietas Nr. 03649994
44. Rīgas apgabaltiesas 2010.gada 16.novembra Lēmums, Lietas Nr. 4.1.-1/0039/17
45. Rīgas apgabaltiesas 2010.gada 13.jūlija Lēmums, Lietas Nr. 03649994
46. Rīgas apgabaltiesas 2010.gada 26.februāra Lēmums, Lietas Nr. 03649994